

Karen Blixen. Een Deense in Afrika

Arendo Joustra

bron

Arendo Joustra, *Karen Blixen. Een Deense in Afrika*. Nijgh & Van Ditmar, 's-Gravenhage 1987

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/jous008kare01_01/colofon.php

© 2014 dbnl / Arendo Joustra

1 Aan de voet van de Ngongheuveld

Aan het eind van de middag rijd ik de Ngongheuveld in. De zandweg slingert zich zonder te dalen of te stijgen langs de helling. Honderd meter boven de weg moet ergens het Denys Finch Hatton Memorial liggen, het graf van de minnaar van Karen Blixen. Ik stop bij een jochie dat met een koe aan een touw langs het pad staat te treuzelen. ‘Memorial’ begrijpt hij niet, ‘grave’ wel. Hij wijst achter zich waar een pad steil omhoog loopt, het bos in. De auto haalt het net.

Rechts zie ik opeens een zes meter hoge obelisk in een weiland met koeien. De keurige bosjes die hier ruim een halve eeuw geleden zijn geplant, overwoekeren de wit gekalkte tegels die Karen Blixen van haar oprijlaan hier naar toe heeft gebracht om te voorkomen dat gras het graf onvindbaar zou maken. De obelisk is pas na haar vertrek uit Afrika neergezet door de broer van Denys Finch Hatton.

Drie generaties Kikuyu uit de omgeving hebben hun naam in het steen van de zuil gekrast. De messing plaat die het monument sierde, is er al lang geleden afgesloopt. ‘Denys George Finch Hatton 1887-1931’, stond erin gegraveerd. Met daaronder twee versregels uit Coleridge's *Rime of the Ancient Mariner*, een gedicht dat Denys reeds als kleine jongen uit zijn hoofd kon opzeggen. ‘He prayeth well who loveth well. Both man and bird and beast.’

Er komen twee jongens aanlopen, de kinderen, misschien de kleinkinderen van de grafschenkers. ‘Weet je wie hier ligt?’ vraag ik in het Engels aan de langste. ‘Dennis,’ zegt hij. ‘En weet je wanneer hij is overleden?’ Hij denkt lang na, maar komt dan toch met een antwoord om de *Mzungu*, de blanke man, niet teleur te stellen. ‘In 1972,’ komt er eindelijk zelfverzekerd uit. Het is waarschijnlijk z'n eigen geboortejaar.

Het verhaal gaat dat op het graf van Denys Finch Hatton

vaak leeuwen te zien zijn. Karen Blixen zelf vond het wel passend dat leeuwen naar het graf kwamen en daar een Afrikaans monument voor haar geliefde vormden. ‘Nelson zelf,’ schreef ze, ‘heeft bij zijn monument op Trafalgar Square alleen maar stenen leeuwen.’

Drie keer ben ik de Ngongheuveld in geweest, maar niet één keer heb ik er een wild beest mogen ontwaren, hoewel Karen Blixen en Denys Finch Hatton zich hier zestig jaar geleden bij wijze van spreken een weg moesten banen door een opeenhoping van leeuwen, zebra's, neushoorns en buffels. In haar boek uitte Karen Blixen reeds de vrees dat het wild uit de heuvels zou verdwijnen. ‘Tijdens de laatste jaren van mijn verblijf in Afrika reden tal van jonge winkelbedienden uit Nairobi 's zondags op hun motorfietsen de bergen in om op alles te schieten wat hun onder ogen kwam, en ik denk dat het grote wild inmiddels uit de heuvels is verdwenen en door het doornstruikgewas en over de rotsgrond verder zuidwaarts is getrokken.’

Boven zijn de hellingen verlaten en kaal. Het smalle pad dat volgens Karen Blixen als een zigzag spoorlijntje over de kam liep, ligt er nog steeds. Op de hoogste top staan drie politieagenten. ‘Niet verder gaan, het is gevaarlijk hier,’ zegt een van de agenten. Ik kijk niet-begrijpend. Zouden er dan toch nog leeuwen zijn? ‘Er zijn hier dieven die uw geld willen stelen,’ verduidelijkt hij. Voor Karen Blixen zou de wederkomst inderdaad op een anticlimax zijn uitgelopen.

Eerder die dag leek mijn reis naar Kenia geheel voor niets te zijn ondernomen. ‘Haar huis is al lang geleden afgebrand,’ hoor ik na aankomst in Nairobi. Gelukkig weet een kennis te vertellen dat de planterswoning waar Karen Blixen het grootste deel van haar bijna achttien Afrikaanse jaren heeft geleefd, nog steeds overeind staat. ‘Je moet aan de uiterste rand van de stad zijn, ongeveer twintig kilometer rijden vanaf het centrum,’ luidt de vage aanduiding.

De woning blijkt niet moeilijk te vinden. Ngong Road, de landweg die zij zelf vanuit de stad naar huis nam, bestaat nog

steeds. Eerst passeer je de oorlogsbegraafplaats waar blank en zwart gescheiden liggen, maar samen op ruime afstand van zes joodse graven. Dan de renbaan waar de blanke kolonisten hun eigen Ascot hielden en vervolgens rijd je door het stukje oerwoud dat zij ‘een oud tapijt’ noemde. Na dertien kilometer begint links Karen Road.

Bijna aan het eind van de smalle weg ligt de planterswoning die in *Een lied van Afrika* zo'n centrale rol vervult. Twee zwarte tuinjongens, *shamba boys*, kijken verbaasd als ik de oprijlaan insla. Ze hebben blijkbaar nog nooit zo'n kleine Franse auto, een groene Renault 5, gezien. Op eerbiedige afstand blijven ze staan en gaan pas verder met het bijeen harken van het gemaaide gras als ik uitstap en naar de achterkant van het lage, brede huis loop.

Van buiten ziet alles er nog net zo uit als op de foto's die voor de Tweede Wereldoorlog zijn gemaakt. Zelfs de molenstenen, die haar Indische molenaar helemaal uit Bombay had laten overvaren, staan nog steeds bij de achterdeur. Karen Blixen gebruikte de stenen als tafelblad, ‘het middelpunt van de plantage’. De bruine vlekken, volgens haar huisjongens veroorzaakt door het bloed van de vermoorde Indiër, kleuren nog steeds het oppervlak.

De deuren blijken allemaal op slot en ook de ramen zijn vergrendeld. Een wit bord meldt dat het huis spoedig voor het publiek zal worden opengesteld. Als museum. ‘Er zal een bescheiden tentoonstelling te zien zijn, gewijd aan de schrijfster.’ Door de ramen is het interieur reeds te bezichtigen: prachtige parketvloeren, een mahoniehouten lambrizing, lichtblauw geschilderde muren, zwarte balken die het plafond dragen. De kamers zijn leeg, maar in één staan tegen de muur nog wel de boekenkasten die ooit door Denys Finch Hatton zijn getimmerd. Er staat geen boek meer in.

De eerste keer dat ik *Een lied van Afrika* las, tijdens een eerder verblijf in Kenia, viel Denys Finch Hatton me niet in het bijzonder op tussen de andere kolonisten en avonturiers die haar plantage bezochten. Andere lezers blijken een zelfde ervaring

te hebben. De Amerikaanse schrijfster Hannah Arendt dacht dat Denys Finch Hatton niet meer dan een vriend was die regelmatig op visite kwam. En Errol Trzebinski, die later een biografie over Denys Finch Hatton zou publiceren, was hem totaal vergeten nadat ze *Een lied van Afrika* voor de eerste keer had gelezen.

Ik begon aan het boek terwijl een vliegtuigje, type Piper, me van Nairobi naar een eilandje voor de Keniase kust vloog. Een traject dat ook door Karen Blixen en Denys Finch Hatton is afgelegd in zijn knalgele Gypsy Moth. Vliegen was voor Karen Blixen ‘de meest grootse en meeslepende ervaring’ van haar leven in Afrika. Dit komt in haar boek, dat wel omschreven is als een landschap uit de lucht gezien, tot uitdrukking. ‘Een grote nieuwe ontdekking,’ noemde zij het vliegen. ‘Kijk, dacht ik, dat was het dus. Nu begrijp ik alles.’

Op het eilandje, Lamu, hoorde ik dat er in Kenia opnamen werden gemaakt voor een film over de ‘grande passion’ van Karen Blixen voor Denys Finch Hatton. ‘Met Meryl Streep en Robert Redford in de hoofdrollen,’ voegde een Franse toerist er enthousiast aan toe. Om die grote passie van haar te ontdekken heb ik het boek toen voor een tweede keer gelezen. Inderdaad blijkt tussen de regels iets van haar grote liefde voor die ene bezoeker van de plantage. Juist uit haar geringe openheid moet de diepte van haar gevoelens voor Denys Finch Hatton blijken. ‘De stilte vertelt het mooiste verhaal,’ laat Karen Blixen een oude vertelster zeggen in haar verhaal *De witte bladzijde*. ‘Ten slotte zal de stilte spreken.’

Liefdesgeschiedenis of niet, de zoete ‘love story’ die de filmmakers van *Out of Africa* hebben gemaakt, doet het boek van Karen Blixen onrecht. Haar werk boeit vooral door de herinneringen aan het Kenia van de jaren twintig, de nadrukkelijke eenzaamheid van een vrouw omringd door twaalfhonderd zwarte arbeiders, haar ontmoetingen met Masai, Kikuyu en andere stammen, de safari's en beschrijvingen van jachtpartijen, de verhaalde rituelen en mythes. Het doet daarin nog het meest denken aan *De tienduizend dingen*, waarin de Nederlandse schrijfster Maria Dermoût, drie jaar na Karen

Blixen geboren en in hetzelfde jaar overleden, over haar ‘tuin’ op de Molukken heeft geschreven.

‘Ik had een plantage in Afrika, aan de voet van de Ngongheuvelds,’ begint het boek. Als je naast haar huis staat, merk je dat de heuvels ook nu nog de omgeving domineren. Landschap verandert niet in een halve eeuw. De heuvels donkeren in de verte en vallen vooral op door hun vorm, want hoog zijn ze niet. Er zijn vier rondingen die als de knokkels van een hand naast elkaar liggen. ‘Een lange kam,’ vond Karen Blixen, ‘die zich van noord naar zuid uitstrekt.’

Ergens tussen de derde en vierde ronding moet het graf van Denys Finch Hatton liggen. Vanaf haar terras kon Karen Blixen de plaats onderscheiden omdat ze een witte lap stof had laten vastspijkeren aan drie stokken die over het graf waren geplaatst. ‘Een wit stipje in de groene bergwand.’ Hemelsbreed ligt het graf ongeveer acht kilometer van de woning verwijderd, maar met de auto moest Karen Blixen minstens twintig kilometer afleggen voordat ze naast het graf in het gras kon gaan zitten.

De heuvels vormden volgens Karen Blixen een uniek landschap dat ‘zijns gelijke ter wereld niet kende’. De Masai, de lange herders van de vlakte, houden het erop dat het gebergte is ontstaan toen God het vuil van zijn vingers veegde nadat hij de aarde had geschapen. De hoogste top ligt vijftienghonderd meter boven de zeespiegel en nauwelijks zeventienhonderd meter boven de plantage. ‘Wie terugdenkt aan een verblijf in de Afrikaanse hooglanden wordt getroffen door het gevoel alsof hij een poos boven in de lucht heeft gewoond.’

Om vrij zicht te hebben op de lonkende heuvels liet Karen Blixen de bomen rond de plantagewoning kappen. Zo ontstond een geweldig, vlak gazon waarop *toto's*, de kinderen van haar landarbeiders, met geiten rondstapten. Het bleek ook ideaal voor *ngoma's*, de grote dansfeesten die vijftienhonderd tot tweeduizend bezoekers naar de plantage brachten.

Naast het huis groeien nog steeds de bomen die van haar mochten blijven staan, de palmen, de wilde vijgebomen, de

cactusboom uit de dorre Riftvallei, een grote papyrus. Maar waar je ook kijkt, nergens is meer een koffiestruik te ontdekken. Achttienhonderd meter is ook te hoog voor koffie. Toen ze die harde waarheid eindelijk had ontdekt, was het te laat om afscheid te nemen van haar plantage aan de voet van de Ngongheuveld. ‘Hier ben ik waar ik moet zijn.’

De planterswoning oogt in werkelijkheid veel kleiner dan in het boek. Karen Blixen koketteerde graag en heeft de woning zowel in haar brieven naar Denemarken als in *Een lied van Afrika* omschreven als een landhuis met oneindig veel kamers. In een eerlijke bui meldt ze haar zusje Ellen Dahl echter: ‘Je zou waarschijnlijk lachen als je dit huis zou zien na alles dat je erover hebt gehoord.’ Haar zusje moet begrijpen dat de planterswoning vergeleken met de landhuizen van de familie in Denemarken niet veel voorstelt. ‘Maar hier in de kolonie beschouwen ze het bijna als een paleis.’

Karen Blixen had de planterswoning aan de voet van de Ngongheuveld graag *Frydenlund* willen noemen, naar de blokhut die haar vader in Noord-Amerika had bewoond. Deze naam gebruikt ze in haar eerste twee brieven, maar in de daarop volgende correspondentie keert de naam niet meer terug. *Frydenlund* bleek te moeilijk voor de Engelsen om uit te spreken. *Bird Song*, een voorstel van haar echtgenoot Bror von Blixen-Finecke, haalde het ook niet. De Kikuyu op de plantage bleven de woning hardnekkig *Mbogani*, het boshuis, noemen en daar legde het Scandinavische echtpaar zich bij neer.

Vier maanden na mijn eerste bezoek rijd ik opnieuw naar de planterswoning. Het witte bord staat er nog steeds. De twee tuinknechten hebben zich inmiddels op het terras genesteld. Op een tafeltje staat een kistje met geld. Daarnaast ligt een gastenboek waarvan de eerste pagina reeds half is gevuld; met veel Amerikaanse en Deense meisjesnamen. Het huis ziet er nog steeds gesloten uit. ‘Kunnen we al naar binnen?’ vraag ik. ‘Nee, het museum gaat pas aan het eind van de maand open.’

Een van de jongens wijst op het fototoestel. ‘U moet vijf shilling betalen voor het maken van foto's.’

2 Het favoriete kind van haar vader

In *Een lied van Afrika* ontbreekt iedere verwijzing naar de jeugd van de schrijfster in Denemarken. Ze heeft mogelijke referenties bewust weggelaten omdat die immers het beeld zouden verstoren van de blanke vrouw die geheel alleen in de Afrikaanse wildernis woont. Daarbij komt dat ze weinig vrolijke herinneringen te vertellen had. Voor Karen Blixen was de plantage in Afrika de ideale manier om te ontsnappen aan het Scandinavische burgermansleven. Ze was al achtentwintig jaar toen ze naar de Britse kolonie emigreerde om daar te trouwen. Het had weinig gescheeld of ze was net als haar tante ongehuwd gebleven.

Karen Blixen, op 17 april 1885 geboren als Karen Christentze Dinesen, had geen enkele opleiding genoten om met kennis van zaken leiding te kunnen geven aan een plantage in Oost-Afrika. Van tropische landbouw wist ze niets af en ze was nimmer onderwezen in boekhouding of vakken als wiskunde, biologie en natuurkunde. Ze heeft nooit een hoge dunk gehad van haar educatie. ‘We leerden zelfs niet hoe we leiding moesten geven aan de huishouding en hoe we gasten moesten onthalen.’

Iets bijzonders leren was voor meisjes als Karen niet nodig omdat ze door het huwelijk toch wel goed terecht zouden komen. Zo redeneerden althans haar ouders en de ouders van haar vriendinnetjes. Later heeft Karen Blixen de wijze waarop meisjes rond de eeuwwisseling werden opgevoed ‘schandalig’ genoemd. Ze was jaloers op haar broers. ‘Indien ik als jongen zou zijn geboren, met dezelfde intelligentie en capaciteiten die ik nu heb, zou ik veel beter in staat zijn om voor mezelf te zorgen,’ schreef ze tegen haar veertigste levensjaar aan haar broer Thomas Dinesen. In een andere brief aan hem kritiseerde ze het onderwijssysteem dat haar talenten braak

had laten liggen en haar had overgeleverd aan de goedertierenheid van anderen, de prostitutie bijna.

Karen Dinesen en haar twee zusjes hebben nooit een school bezocht. De drie meisjes, immer gestoken in identieke kleren, kregen privé-lessen van gouvernantes, die vader Dinesen het liefst had uitgekozen op hun vaardigheid met rode wijn. Hij was namelijk de enige die aan tafel dronk en vond het zonde om de andere helft van de fles door de gootsteen te spoelen.

Van hun moeder en van hun tante en hun oma, die in het nabijgelegen landhuis Folehave woonden, leerden de meisjes Frans, Duits en Engels. Maar daar bleef het bij. ‘Ik weet nog steeds een heleboel dingen niet die algemeen bekend zijn,’ zei Karen Blixen een paar jaar voor haar dood in een toespraak voor een Amerikaans publiek.

De privé-lessen konden makkelijk worden betaald. Haar moeder, op 5 mei 1856 geboren als Ingeborg Westenholz, kwam uit een geslacht van rijke Deense kooplui. Het is de familie van haar moeder geweest die voor de plantage in Afrika het kapitaal fourneerde. Desondanks voelde Karen Blixen zich altijd meer aangetrokken tot haar vaders familie. Wilhelm Dinesen beschouwde zijn dochter Karen, die als kind haar naam had verhaspeld tot Tanne, als zijn lievelingetje. ‘Ea en Elle kunnen wel voor zich zelf zorgen, maar mijn hart verlangt naar de kleine Tanne.’

Wilhelm Dinesen, geboren op 19 december 1845, kwam uit een familie van grootgrondbezitters en was zoon van een militair. Zijn vader Adolph Wilhelm Dinesen (1807-1876) had ooit - hij was even zonder oorlog - met Hans Christian Andersen een stukje door Italië gereisd, van Milaan naar Rome. De jonge luitenant had Andersen, die toen nog geen beroemd schrijver was, echter snel vaarwel gezegd toen deze zijn genegenheid voor de jongere Dinesen al te openlijk liet blijken.

Karens vader was al even avontuurlijk en reislustig als zijn eigen vader. Als jonge man, zo ging een familieverhaal, was Wilhelm Dinesen of aan het vechten, of aan het jagen, of

achter de meiden aan. Na twee verloren oorlogen tegen Pruisen en een onmogelijke liefde voor een nichtje vertrekt hij als 27-jarige naar Noord-Amerika, waar hij drie jaar ‘zonder een blanke te zien’ onder de Indianen in Wisconsin leeft en zijn geld verdient als pelsjager.

Na de oorlog tussen Rusland en Turkije, waarin hij met de Turken meevecht, besluit Wilhelm Dinesen het rustig aan te gaan doen. In 1879 koopt hij, vierendertig jaar oud, een stuk land, Rungstedlund, dat zich ten noorden van Kopenhagen drie kilometer langs de Sont uitstrekt. Er staan ook een paar gebouwen op, waaronder een carrévormige oude herberg annex hereboerderij waarin hij gaat wonen. Daar schrijft hij over zijn ervaringen aan het front en in verre landen *Jagtbreve* en *Nye Jagtbreve* (‘Jachtbrieven’ en ‘Nieuwe Jachtbrieven’), een klassiek geworden werk in de Deense jachtlitteratuur.

In 1881 trouwt Wilhelm Dinesen met Ingeborg Westholz en op Rungstedlund worden hun vijf kinderen geboren. Inger Benedicte (die Ea genoemd werd) op 2 april 1883, Karen Christentze (Tanne) op 17 april 1885, Ellen Alvilde (Elle) op 13 september 1886. Daarna is het even stil en dan volgt op 9 augustus 1892 de eerste zoon Thomas Fasti en op 8 mei 1894 de tweede zoon Anders Runsti.

Karen is uitverkoren haar vader te vergezellen op zijn lange wandelingen door de velden. ‘Je ne chante que pour toi’, staat als motto voor in zijn boek. ‘Ik zing alleen voor jou.’ Haar alleen vertelt hij over zijn eenzame verblijf in Noord-Amerika en zijn ontmoetingen met de roodhuiden. Het maakt veel indruk op het jonge meisje. Aan het eind van de jaren vijftig herinnert Karen Blixen zich deze excursies met haar vader nog precies. ‘Een hele wereld ging voor me open toen hij vertelde over de vogeltrek. Een machtig netwerk dat over de aarde is gespannen, het resultaat van een onverklaarbare roep van het leven zelf.’ Over de Indianen zei Wilhelm Dinesen dat ze ‘beter’ waren dan de blanken. ‘Hun ogen zien meer dan onze ogen en ze zijn wijzer.’

Veel gelegenheid voor dit soort uitstapjes hebben de twee

niet. Wilhelm Dinesen vindt geen rust op Rungstedlund en hij gaat daarom regelmatig op reis. Vaak aanvaardt hij uitnodigingen van vrienden om op hun landgoed te komen jagen. In 1894 wordt hij bovendien lid van het Deense parlement. Zonder lid van een partij te zijn, sluit hij zich aan bij de tegenstanders van de Conservatieven. Door zijn politieke werk is hij nog vaker van huis. Tijdens de vergaderperioden overnacht hij in een pension in de hoofdstad.

Een maand voor Karens tiende verjaardag hangt de 49-jarige Wilhelm Dinesen zich op aan de dakspaar van zijn pied-à-terre in Kopenhagen. Mogelijk voelde hij zich te gebonden aan zijn gezin. Ook kan hij teleurgesteld zijn geweest over de zeer geringe politieke invloed die hij had. Het doorslaggevende motief om zichzelf van het leven te beroven, was de ongeneeslijke ziekte waaraan hij leed. Hij vreesde zijn gezin tot last te worden. ‘Voor vader was de gedachte ondraaglijk door het leven te moeten als een zieke en aangetaste man,’ schrijft Ingeborg Dinesen in 1931 aan haar zoon Thomas. ‘Hij koos voor de enige oplossing die bij zijn karakter paste.’ Thomas Dinesen heeft op latere leeftijd verklaard dat zijn vader syfilis had.

Voor Tanne, die van de vijf kinderen het meest met haar vader was opgetrokken, is de klap het grootst. ‘Alsof ik zelf een beetje doodging,’ zou ze op oudere leeftijd een vriendin vertellen. In een toespraak voor de radio zei ze: ‘Ik denk dat ik zijn favoriete kind was en ik weet dat hij dacht dat ik op hem leek. Zijn dood veroorzaakte een leed, zoals alleen een kind dat kan voelen.’

Ook in haar brieven uit Afrika speelde de zelfmoord van haar vader een rol. In 1921, een kwart eeuw na zijn overlijden, schrijft ze aan haar moeder: ‘Mijn grootste ongeluk is mijn vaders dood. Hij begreep me, jong als ik was, zoals ik was. Hij hield van me. Het zou ook beter zijn geweest als ik meer tijd met zijn familie had doorgebracht. Ik voelde me daar vrijer en meer op mijn gemak.’ Van haar moeders familie moest ze - behalve het kapitaal - weinig hebben. ‘Ze proberen me altijd te veranderen in iets dat ik niet ben,’ schrijft ze

in dezelfde brief. ‘Ze houden niet van de eigenschappen die ik in mezelf waardeer.’

Na haar vaders dood wordt haar opvoeding nog meer dan voorheen door vrouwen bepaald. Drie jaar na de dood van haar vader breekt er brand uit op Rungstedlund. Terwijl de gebouwen weer worden opgeknapt, verblijven de zusjes met hun moeder, tante en oma in Zwitserland om zich verder in het Frans te bekwamen. Ook krijgen de meisjes onderricht in schilderen en tekenen.

Op haar zeventiende neemt Karen tekenlessen, ze heeft besloten schilderes te worden. Haar zusjes concentreren zich op muziek. ‘We waren geen waarnemers zoals de kinderen tegenwoordig vanaf hun geboorte zijn, en geen consumenten zoals ze worden opgevoed; wij waren scheppers.’

Vanaf haar zevende schreef Karen kleine verhaaltjes, gedichten en toneelstukjes die ze samen met haar broertjes en zusjes in familiekring opvoerde. Een daarvan, *De revanche van de waarheid*, heeft haar jeugd overleefd en is in 1926 gepubliceerd. In augustus 1907, ze studeert dan aan de Koninklijke Academie voor de Kunst in Kopenhagen, debuteert ze, tweeëntwintig jaar oud, met het verhaal *Eneboerne* (‘Kluizenaars’) in het tijdschrift *Tilskueren* (‘Toeschouwer’).

Ze schrijft niet onder haar eigen naam, maar gebruikt als pseudoniem de naam van haar vaders hond, Osceola, genoemd naar de Indianenleider die zich met zijn volgelingen had verschanst in de moerassen van Florida. ‘Osceola was een vriend van mijn vader,’ heeft Karen Blixen eens in een radioprogramma gezegd. Een haar typerende verfraaiing van de feiten. Wilhelm Dinesen is nooit in Florida geweest en moest nog geboren worden toen Osceola in een Amerikaanse gevangenis overleed.

Behalve Zwitserland bezoekt Karen in haar jeugd ook Italië, Schotland, Frankrijk en Engeland. In 1903 vergezelt ze haar tante Bess naar een congres van de Unitaristische Kerk in Utrecht. Karen bezoekt tijdens deze reis ook Amsterdam en in een plakboekje voor haar moeder schrijft ze over haar bewondering voor Rembrandt. Haar Amsterdamse ervarin-

gen verwerkt ze in het verhaal *Familien de Cats*, dat in januari 1909 het derde verhaal is dat van haar wordt gepubliceerd.

Het verhaal, in het Nederlands vertaald onder de titel *De familie De Cats*, is oorspronkelijk bedoeld als een komedie in twee bedrijven. Amsterdamse elementen zijn onder meer de grachten en de Kalverstraat, maar het verhaal zelf, over een familie die fungeert als 's lands geweten, is universeel en had door Karen Blixen ook in een andere Europese hoofdstad kunnen worden gesitueerd. Leden van de familie 'bekteerden zowel de hoogste geestelijke als wereldlijke ambten en dat was naar ieders wens, want niet alleen stonden ze om hun eerlijkheid bekend, maar 't waren ook knappe lieden en ze waren verstandig en sterk en héél rijk'.

De Deense criticus Valdemar Vedel spoort haar aan door te gaan met schrijven. 'Nee,' antwoordt ze, 'ik wil geen drukwerk worden.' Haar aandacht voor schrijven en schilderen verslapt en steeds vaker gaat ze naar feesten en sportwedstrijden van jonge aristocraten in haar familie en vriendenkring. Tante Bess vindt het vreselijk, maar Karen geniet ervan zich in de meest elegante kleren te steken.

Ze wordt stapelverliefd op haar achterneef, de Zweedse baron Hans von Blixen-Finecke, die bewondering genoot door op een en dezelfde dag een paardenrace bij Kopenhagen te winnen en één op het Zweedse Malmö. Hij verscheen op tijd aan de start door met zijn eigen vliegtuigje van Kopenhagen naar Malmö te vliegen. (Hij zou er in 1917 mee te pletter slaan.) Maar Hans is niet in Karen geïnteresseerd. 'Meer dan iets anders heeft een onbeantwoorde liefde mijn jeugd bepaald,' zei ze op latere leeftijd.

Teleurgesteld, leeg en rusteloos trekt ze zich met haar zusje Ea terug in Parijs om zich weer op de kunst te storten. Een séjour zonder tastbaar resultaat. Na een wintervakantie in Noorwegen en een lang verblijf in Rome, verlooft ze zich in december 1912 met de tweelingbroer van Hans, baron Bror von Blixen-Finecke. Hij is vijftien maanden jonger is dan zij. 'Bror stond symbool voor een avontuurlijk bestaan,' schrijft haar broer Thomas Dinesen in zijn boek over zijn zusje.

Met het huwelijk kan ze zich de titel van barones verwerven. Voor de enigszins snobistische Karen is dat geen kleinigheid. ‘Ze gebruikte Bror,’ luidt het oordeel van de Amerikaanse schrijfster Hannah Arendt. Karen wil pas zijn huwelijksaanzoek accepteren als Bror haar belooft dat ze zullen emigreren. Weg uit dat duffe Denemarken, weg uit dat duffe Zweden.

Tante Bess ziet niets in Bror, die ze een stoere knaap vindt zonder hersenen en zonder culturele bagage. ‘Het enige goede in hem is zijn armoede.’ De moeder van Karen Blixen is slechts bang dat haar dochter met Bror trouwt zonder echt van hem te houden. Het schijnt geen bezwaar te zijn dat de twee neef en nicht van elkaar zijn. Dat wil zeggen, haar oma van vaders kant is een zusje van Brors oma van moeders kant.

Het jonge stel wil eerst de veehouderij van Bror in Zweden ruilen voor de rubberplantage van Karens oom Aage Westenholz op Malakka. Dan doet zich een mogelijkheid voor in Argentinië. Maar een oom van Bror, net teruggekeerd van een safari in Kenia, adviseert ze hun heil in Brits Oost-Afrika te zoeken: ‘Jullie moeten naar Kenia gaan.’

Na een uitgebreide correspondentie met een agent in Afrika weet Bror met geld van zijn aanstaande schoonfamilie een plantage van tweehonderdtachtig hectare te kopen. Aage Westenholz en zijn zuster Ingeborg Dinesen steken ieder honderd vijftigduizend Deense kronen in de onderneming. Omgerekend in Nederlands geld gaat het - in guldens van 1986 - om een totaalbedrag van bijna tweeëneenhalf miljoen gulden. Ter vergelijking kan ook gewezen worden op de salarissen die mevrouw Dinesen in 1913 aan haar personeel betaalde. De kok ontving dat jaar achttien kronen per maand en de dienstmeisjes zestien kronen.

Als de koop rond is vertrekt Bror alvast naar Kenia. ‘De goudmijn was van ons,’ schrijft hij in zijn memoires. ‘Nu nog het rijke erts winnen, dat was het enige wat ons restte.’ In december 1913 reist Karen hem achterna.

3 To hell with husbands

Kenia is in die jaren een speelplaats voor rijke toeristen die voor zichzelf safari's lieten organiseren die vele maanden konden duren. Het waren geen kleine gezelschappen die de wildernis introkken. Voor een excursie van een echtpaar waren al gauw tachtig tot honderd dragers nodig, die elk vijftwintig tot dertig kilo op hun hoofd vervoerden. De whisky voorraad alleen al, vereiste minstens vier dragers. Anderen zorgden voor het transport van de makkelijke stoel, de badkuip en de dozen met champagne.

Voor de safari (Swahili voor 'reizen') van president Theodore Roosevelt in 1909 moesten vijfhonderd dragers worden geronseld; niet meegerekend de persoonlijke bedienden, de bewakers, geweerdragers en tentjongens. Sommige safariondernemers gaven hun medewerkers een schitterende uitmonstering. Zo hadden de dragers van Newland & Tarlton keurige, marineblauwe pakken aan en kregen ze een paar nieuwe laarzen mee, die de dragers echter bij voorkeur, met de veters aan elkaar geknoopt, om hun nek lieten bungelen. Ze liepen nu eenmaal beter op blote voeten.

Tegenwoordig zijn het de toeristen die op blote voeten lopen, tot grote ontsteltenis van de zwarte bevolking in de Keniase hoofdstad, zo blijkt uit een reportage die in de zomermaanden van 1985 in een plaatselijke courant verscheen. 'Ze wandelen zomaar blootvoets op straat,' schrijft de journalist verschrikt over de jonge toeristen die met een rugzak door zijn land trekken, weinig minder torsend dan de dragers in de jaren dertig.

In zijn artikel geeft hij een uitvoerige beschrijving van deze 'shabby visitors from abroad' en doet daarin niet onder voor de Westerse journalist die een kleurrijke Afrikaanse stam met woorden tracht te schilderen. 'De rugzaktoeristen kunnen op

slippers gezien worden die in de badkamer thuishoren. Hun kleren zijn gekreukeld en soms smerig. Het haar zit slordig en ze reizen met weinig bagage. Een dun matrasje hangt opgerold aan hun rugzak.'

Om zijn verhaal authentiek te maken heeft hij met een enkele representant van de 'nieuwe toeristen' gesproken. 'We vinden het belangrijk mensen in Afrika te ontmoeten die niet door de industrialisatie zijn bedorven,' heeft een Duitse jongen hem verteld. 'We willen echte mensen ontmoeten.' Fijntjes meldt de journalist dat de hoeren ('a class of women') zich snel aan de wensen van de nieuwe toeristen hebben aangepast. Ze doen hun best Engels te spreken met een sterk Afrikaans accent, als 'echte mensen'.

Toen Karen Blixen in 1885 werd geboren was nog maar een enkele blanke door het gebied getrokken dat later Kenia zou heten. Eeuwenlang hadden er stammen geleefd die gedurende al die jaren hun leefwijze maar nauwelijks hadden veranderd. Ze kenden, in tegenstelling tot andere stammen in Afrika, geen wegen of steden en leefden van wat akkerbouw en veeteelt. Het wiel was hun onbekend en toen een van de eerste pioniers de kruiwagen introduceerde, zetten zijn zwarte arbeiders het ding op hun hoofd. Ze vonden het een handige vinding omdat ze met de bak meer grond en stenen op hun hoofd konden transporteren dan voorheen.

De Britten, die het gebied in 1895, toen Karen tien jaar oud was, tot hun protectoraat verklaarden, hadden in eerste instantie weinig belangstelling voor het stuk land tussen de Indische Oceaan en het Victoriameer. Kenia, in zijn huidige omvang zeventien keer zo groot als Nederland, werd eigenlijk bij toeval gekoloniseerd toen de Britten vlak voor de eeuwwisseling begonnen met de aanleg van een negenhonderdvijfendertig kilometer lange spoorlijn, die het Victoriameer en Oeganda - de parel van Afrika - moest verbinden met de Indische Oceaan.

Het leek een zinloos project, want er viel maar weinig vanuit de Afrikaanse binnenlanden naar de kust te vervoeren.

Hoogstens een beetje koffie en katoen uit de streken rond het Victoriameer. De regering in Londen verdedigde de spoorlijn met het argument dat daarmee definitief een einde kon worden gemaakt aan de door Arabieren gecontroleerde slavenhandel. Had Livingstone niet gezegd dat alleen nederzettingen van blanken deze goddeloze mensenhandel konden stoppen? Er was ook een strategisch argument. De Duitsers waren actief in het gebied en met de spoorlijn konden de Britten hun de pas afsnijden en de bronnen van de Nijl beheersen.

De regering liet tweeëndertigduizend koelies uit Brits Indië het werk opknappen. Duizenden Indiërs kwamen bij de bouw van de spoorlijn om het leven, ze werden slachtoffer van tropische ziektes en gemakzuchtige leeuwen. De spoorlijn, waaraan ruim vijf jaar is gewerkt, kostte de Britse belastingbetaler vijfeneenhalf miljoen pond. Voor die tijd was dat een astronomisch bedrag. Britse parlementariërs spraken spottend over de ‘lunatic express’.

Om het geldverslindende project te kunnen betalen, besloot de regering in Londen de vruchtbare streken langs de spoorlijn in het zuidwesten van Kenia te verkopen. Het land was toch van niemand, redeneerde Londen ten onrechte. De meeste stammen boden geen weerstand. Alleen de Nandi's weigerden zich vrijwillig terug te trekken. Hun verzet werd pas na tien jaar gebroken toen de Engelse officier Richard Meinertzhagen van de King's African Rifles bij vredesbesprekingen de leider van de Nandi's doodschoot.

In zijn dagboek *Kenya Diary 1902-1906* vertelt Meinertzhagen hoe hij de Nandi's ‘pacificeerde’. Het is opvallend dat de jonge militair in zijn dagboek steeds nauwkeurig noteert hoeveel zebra's en andere beesten hij heeft neergeschoten, maar na een veldslag met Afrikaanse stammen slechts een zeer grove schatting maakt van het aantal gedode inboorlingen.

Meinertzhagen geeft een blanke regering in deze contreien op den duur weinig kans. In zijn dagboek voorziet hij dat in de jaren vijftig hevige opstanden zullen uitbreken. Inderdaad verkeert Kenia door het verzet van de Mau Mau (Kikuyu

voor ‘eruit, eruit’) tussen 1952 en 1959 in een oorlogstoestand. Het is niet ondenkbaar dat Meinertzhagen zijn ‘voorspelling’ heeft toegevoegd toen hij in 1957 zijn dagboek voor publikatie gereed maakte. Toen waren al bijna vijftienduizend zwarten in de strijd voor de onafhankelijkheid van Kenia omgekomen.

Nairobi, dat halverwege de spoorlijn op een hoogvlakte ligt, is in 1899 ontstaan als werkplaats ten behoeve van het spoorwegpersoneel. Na de hoogvlakte kwam immers het moeilijkste traject: de hooglanden met daarna de Riftvallei, de kilometers brede scheur in de aarde waardoor de spoorlijn vele honderden meters moest dalen. De eerste jaren was Nairobi (Masai voor ‘koudwatergebied’) niet veel meer dan een tentenkamp, maar het stadje groeide net zo snel als de pioniersstadjes in het Wilde Westen van Amerika.

Nadat Meinertzhagen twee jaar lang moordend door het land was getrokken, sloeg de schrik hem om het hart toen hij in 1902 terugkeerde naar de stad. ‘Er staan nu hotels waar eerst nog zebra's liepen en waar ik op impala's jaagde zijn nu lelijke bungalows neergezet.’ En verbaasd noteert hij in zijn dagboek: ‘Toen ik wegging kende ik hier alle twintig tot dertig Europeanen. Nu wonen er twaalfhonderd en voel ik me verlaten.’

Tegenwoordig heeft Nairobi met zijn uitgestrekte luxe buitenwijken, die soms op twintig kilometer van het centrum liggen, iets van Los Angeles. Zonder auto besta je niet. Zwarten zonder geld lopen naast het asfalt als een lange kolonne zwarte mieren. In het gras hebben ze roodbruine paden uitgesleten. Vroeger had de Keniase hoofdstad als bijnaam ‘City in the Sun’, maar zelfs de lokale pers gelooft daar niet meer in. ‘Where have all the good manners gone?’ vraagt de Engelstalige *Daily Nation* zich af. De commentator vindt de stad vies, verwilderd, crimineel en overbevolkt. En dan doelt hij nog niet eens op de eindeloze sloppenwijken als Mathare Valley, waar de levensverwachting van de bevolking ver onder het Keniase gemiddelde van negenenveertig jaar ligt.

Maar de kritiek op de stad, een moderne jungle, is er altijd geweest. Toen Bror Blixen er in 1913 arriveerde vond hij de stad, toen vrijwel geheel vervaardigd van golfplaat, op een oud, verroest ansjovisblikje lijken. Karen Blixen zag Nairobi steeds viezer worden, vooral in tijden van grote droogte. In de regentijd maskeerden grote plassen de diepe kuilen in het wegdek, waardoor veel wagens hun assen braken. Boze pioniers, ontevreden met tegenmaatregelen van de gouverneur, plantten op een dag bananenplantjes in de gaten.

En toch was Nairobi een stad. ‘Hier kon je inkopen doen, nieuwtjes horen, gaan lunchen of dineren in de hotels en dansen in de Club,’ schrijft Karen Blixen in *Een lied van Afrika*. Ze kon met haar auto vrij snel in de stad komen. Daarvoor was het een hele onderneming. De wagens die haar koffie naar Nairobi brachten deden langer dan een dag over de twintig kilometer. Aan die lange ossewagens, vaak waren er twaalf tot zestien ossen ingespannen, heeft Kenyatta Avenue zijn breedte te danken. Op Kenyatta Avenue, toen nog Sixth Avenue geheten, lieten de planters namelijk hun wagens keren.

Nairobi is tegenwoordig een van de modernste steden in Oost-Afrika. Op verre afstand zie je de hoge kantoorgebouwen al glinsteren. De ronde wolkenkrabber van het Kenyatta Conference Centre en het uiterst moderne Cooperative House ogen een beetje vreemd vanuit de jungle. Maar de stad is onmiskenbaar Afrikaans. Vrouwen zitten op straat met tussen hun gestrekte benen kleine bergen tomaten en knollen. Lange negers in glanzend blauwe pakken laten hun uitgerekte oorlel niet slordig bungelen maar hebben het gat erin gebruikt om de lange lel over het bovenste deel van hun oor te hangen, zoals je een handdoek ophangt aan z'n lusje.

Het straatbeeld wordt verder bepaald door jongens die buitenlandse kranten verkopen van een paar dagen oud en tijdschriften van weken geleden. En overal de Afrikaanse auto bij uitstek: de Peugeot 504, die echter langzaam maar zeker wordt verdrongen door auto's met vierwiel-aandrijving, die in Afrika zoveel meer toepassing vindt dan in de Amsterdamse binnenstad.

Vlak na de eeuwwisseling, als de spoorlijn gereed is, beginnen vooral Engelsen, Australiërs en Boeren uit Zuid-Afrika zich in Kenia de vestigen. Maar de Zweedse baron Bror von Blixen-Finecke, niet de enige Scandinaviër in Oost-Afrika, past goed in hun gezelschap. De kolonie verwerft zich snel een zekere reputatie in het Britse koninkrijk. Het klootjesvolk gaat naar Oeganda en Zuid-Afrika, de adel vestigt zich in Kenia.

Voor de rijke planters, de *veranda farmers*, is niets te gek. Hun grootste passie: op de evenaar leven als in Engeland zelf. Ze spelen polo, golf en houden regelmatig paardenraces. Enigszins moeten ze zich natuurlijk wel aanpassen. In plaats van een smoking dragen ze bij het diner een *Indian pyjama* en bij de vossejacht moet een jakhals voor vos spelen.

Deze schatrijke kolonisten, vaak de jongere zonen uit oude, aristocratische geslachten die het beheer van het familiebezit door het eerstgeboorterecht moeten overlaten aan hun oudste broer, vermaken zich prima met elkaar. Er is een constante aanvoer van wijn en ze laten zich de champagne goed smaken in de tropische hitte. Tot diep in de morgen dansen ze in de Muthaiga Club in Nairobi. Overspel en partnerruil zijn in de mode. 'Ben je getrouwd of woon je in Kenia,' gaat een Engels mopje uit die dagen.

Familieleden die in het moederland zijn achtergebleven wijten het zondige gedrag van de kolonisten aan de nabijheid van de evenaar en de ijle lucht. Nairobi ligt anderhalve kilometer boven de zeespiegel en de planters in de vruchtbare hooglanden, de *White Highlands*, moeten zelfs nog hoger bivakkeren. In een van haar eerste brieven naar huis schrijft Karen Blixen: 'Ik betwijfel of er in dit land tien fatsoenlijke dames wonen.'

Geen wonder dat Kenia snel in trek raakt als reisdoel voor gefortuneerde toeristen die een romantisch avontuur zoeken. Leeuwen schieten en loltrappen. Rijke Fransen, Britten en vooral Amerikanen arriveren voor lange vakanties. In hun kielzog vereren ook journalisten en schrijvers als Ernest Hemingway en Evelyn Waugh de kolonie met een bezoek.

Waugh verklaart met nadruk voor de mensen te komen ‘en niet voor de beesten’.

Sommige bezoekers kunnen geen punt zetten achter hun vakantie en besluiten in de kolonie te blijven wonen. Een van hen is de Amerikaanse multimiljonair Sir William Northrup McMillan, die zo vreselijk dik was dat hij niet voor zich op de grond kon spugen en de planterswoning van Karen Blixen nooit van binnen heeft gezien omdat hij niet door de deur kon, aldus Karen Blixens kok Kamante in zijn memoires.

Behalve in veel alcohol vindt een enkeling zijn genot ook in drugs. Dat ervaart de Britse kroonprins Edward VIII als hij in 1928 een officieel bezoek aan Kenia brengt. Tijdens een diner in de Muthaiga Club krijgt hij cocaïne aangeboden. Dat vindt een van de leden toch wat ver gaan. ‘Zelfs in Kenia moet een grens getrokken kunnen worden. We moeten optreden als iemand cocaïne offreert aan een troonopvolger. En helemaal als dit tussen de gangen door gebeurt.’

Deze feestende kolonisten, beter bekend als de Happy Valley-kliek, moeten een minderheid hebben gevormd. Zowel Elspeth Huxley als Errol Trzebinski wijzen hierop in respectievelijk *Out in the Midday Sun* en *Kenya Pioneers*. De meeste planters moesten keihard werken en kwamen maar een paar keer per jaar naar de stad. Andere auteurs bevestigen dit, maar melden dat de incidentele bezoekers in uitbundigheid niet onderdeden voor de reguliere gasten van de Muthaiga Club. Alle straatlantaarns, betaald met belastinggeld van de inheemsen die zelf niet in de stad mochten komen, werden kapotgeschoten. In een dolle bui bekogelde de vrouw van Lord Delamere de kroonprins in de Muthaiga Club met hompen brood. Een ander smeedt de grammfoonplaten door de ruiten.

Grote gangmaker in de tijd na de Eerste Wereldoorlog was Lord Erroll, die een bijzondere voorkeur had voor getrouwde vrouwen en wiens devies luidde: ‘to hell with husbands’. Deze beau garçon, hij stond bekend als ‘de mooiste man van Kenia’, woonde met zijn oudere vrouw Idina in een enorm landhuis, Clouds, dat als hoofdkwartier van de Happy Valley

gold. Idina had al twee mannen versleten en zich daarmee in Engeland onmogelijk gemaakt. Haar positie werd er daar niet beter op toen ze op allerlei feesten in de meest prachtige gewaden verscheen, maar wel op blote voeten. Ze vond die zelf nogal aantrekkelijk, qua maat.

In Kenia, waar Idina bij voorkeur haar gasten in bad gezeten welkom heette, was ze pas echt gelukkig als alle logeerkamers bezet waren en de genodigden voor de avondschemering van partner hadden geruild. Haar eigen bed werd heel toepasselijk ‘het slagveld’ genoemd.

In een brief aan haar moeder heeft Karen Blixen eens geschreven over een visite van Lord Erroll aan de plantage, die zich daarbij liet vergezellen door zijn vriendin Alice de Jancé, een jonge vrouw die de kolonie moest verlaten omdat ze haar man op het Gare du Nord in Parijs had neergeschoten, een actie die overal de voorpagina's haalde en ook bij de moeder van Karen Blixen bekend was. Karen had diezelfde middag twee Amerikaanse dames op bezoek die zojuist hadden verteld hoe vreselijk immoreel ze de bewoners van Kenia vonden, Alice de Jancé voorop.

Karen Blixen, die wist dat Alice elk moment met Lord Erroll kon arriveren, liet de dames in detail uitweiden over hun bezwaren tegen Alice. Met veel plezier schrijft Karen Blixen aan haar moeder hoe ze een half uurtje later Lord Erroll en Alice bij de Amerikanen introduceert. ‘De duivel had ze geen grotere schrik kunnen bezorgen.’

Aan het eind van de jaren dertig, als Karen Blixen al weer is teruggekeerd naar Denemarken, wordt Lord Erroll wat serieuzer. Hij verlaat zijn vrouw en aanvaardt een baan, z'n eerste echte, waarmee hij zich voor de kolonie verdienstelijk maakt. Velen tippen hem als opvolger van de gouverneur. Zo ver komt het echter niet. In de vroege morgen van 24 januari 1941, Londen ligt onder vuur van de nazi's, vinden twee zwarte melkknechten Lord Erroll op de vloer van zijn Buick, die half op zijn kant in een greppel hangt op de plaats waar Karen Road uitkomt in Ngong Road. Een kogel heeft z'n mooie hoofd doorboord.

De nooit opgehelderde moord, waarover James Fox een thrillerachtige reportage, *White Mischief*, heeft geschreven, maakte een bruto einde aan het uitgelaten leven van het groepje welgestelden dat de kolonie bestierde maar zich weinig aantrok van de oorlog die inmiddels in Europa woedde. Een moord die maandenlang het oorlogsnieuws van de voorpagina's verdrong en nimmer is opgelost.

Sindsdien is het niet meer goed gekomen met het rijke blanke leven in de kolonie. Toen Evelyn Waugh in 1959 Kenia opnieuw bezocht, nam hij niet eens meer de moeite vanuit Mombassa naar Nairobi te reizen. 'Het is een onvriendelijke stad geworden,' schrijft hij in zijn *Tourist in Africa*. 'Het zorgeloze leven van de Muthaiga Club is nog maar een herinnering, een tamelijk beschamende herinnering.'

4 Syfilis krijgen om barones te kunnen worden

De reis over zee van Napels naar Mombassa met het Duitse lijnschip *Admiral* duurt negentien dagen. Dinsdagmorgen 13 januari 1914 arriveert Karen Dinesen in de oude en schitterend gelegen havenstad, ooit centrum van de slavenhandel. Mombassa, waar Portugezen en Arabieren heersten voordat de Engelsen de stad in bezit namen, ligt op een eiland dat vrijwel de hele, met palmbomen omzoomde baai in beslag neemt. Bror is in Mombassa om zijn aanstaande bruid te verwelkomen. Hij moet haar ondersteunen want de zon schijnt zo fel dat ze bijna flauwvalt.

De huwelijksplechtigheid is uiterst ongedwongen en gewoontjes en duurt nauwelijks tien minuten, schrijft Karen Blixen aan haar moeder. Als tijdstip geeft ze elf uur in de morgen op, een paar uur na haar aankomst. Dit is een leugentje om haar moeder niet te shockeren. In werkelijkheid trouwen Bror en Karen pas de volgende dag. De eerste nacht brengen ze - ongehuwd - door in de zeer exclusieve Mombassa Club, die gelegen is tegenover Fort Jezus, door de Portugezen gebouwd aan het eind van de zestiende eeuw om stad en haven te kunnen verdedigen tegen aanvallen van de Arabieren.

Prins Wilhelm van Zweden, in Afrika voor een safari, is 14 januari bij het huwelijk aanwezig als getuige van zijn vriend Bror. Het gaat inderdaad allemaal heel simpel toe, schrijft de prins in zijn memoires. Familie en vrienden ontbreken, maar een luipaardekop tegen de muur van het vervelozes kantoor geeft de plechtigheid een exotisch tintje. De kleren van de ambtenaar zijn wat aan de grote kant, herinnert de Zweedse prins zich, en de man vergeet op het belangrijkste moment de naam van de bruid. 'Ik verzoek u vriendelijk, uh, pardon, hoe luidt uw naam ook al weer?'

Er werd, noodgedwongen, veel getrouwd in Mombassa. De jonge mannen die vooruit waren gereisd en pas na een jaar of zelfs langer hun bruid lieten overkomen, moesten binnen een paar uur na de aankomst van hun geliefde in Mombassa het jawoord geven. In de kolonie zou namelijk een groot schandaal zijn uitgebroken als twee jongelieden ongehuwd per trein van Mombassa naar Nairobi zouden reizen. De tocht duurde een deel van de dag en de hele nacht. Zelf in Nairobi blijven en je aanstaande de tocht alleen laten ondernemen, zoals in de film *Out of Africa* gebeurt, was zo mogelijk een nog grotere zonde.

De bruiloft van Karen en Bror kan om deze redenen nimmer in de Muthaiga Club in Nairobi zijn voltrokken, zoals de film laat zien. Het weelderige etablissement werd trouwens pas de week ná het huwelijk in bedrijf genomen, hoewel de club wel reeds op 31 december 1913 officieel was geopend met een diner, waarvoor de organisatoren slechts veertien leden hadden kunnen interesseren. De hoogtij van de Muthaiga Club was nog niet aangebroken.

De jonge baron verrast zijn vrouw met de mededeling dat hij de plantage van tweehonderdtachtig hectare heeft verkocht en daarvoor in de plaats van een Zweedse kolonist een koffieplantage heeft overgenomen ten zuidwesten van Nairobi. ‘Goud betekent koffie. Koffie telen was het enige dat nog toekomst had. De wereld wachtte met smart op koffie uit Kenia,’ noteert Bror in zijn autobiografie.

De koffieplantage was zeer uitgestrekt. Ruim achttienhonderd hectare lag aan de voet van de Ngongheuvelds en eenzelfde lap land bevond zich in de buurt van Eldoret, driehonderd kilometer ten noordwesten van de hoofdstad. Ter vergelijking: het gemiddelde landbouwbedrijf in Nederland heeft tegenwoordig een oppervlakte van vijfendertig hectare.

Er is beweerd dat de baron en de barones Von Blixen-Finecke de grootste plantage in de kolonie bezaten. De hoeveelheid land die ze beheerden was zeker niet gering, maar Lord Delamere kon zich eigenaar noemen van een gebied dat zeven keer zo groot was. Hij bezat een halve provincie

Utrecht nog voordat het Scandinavische echtpaar een voet in Afrika had gezet.

Terwijl op de plantage bomen worden gekapt om plaats te maken voor de koffieplantjes, ligt Karen Blixen met een hevige koorts op bed. De Somalische bediende Farah verzorgt haar tijdens de zware malaria-aanvallen ‘beter dan een blanke meid’. Bror heeft andere zaken aan zijn hoofd. Vanuit het zadel geeft hij leiding aan de werkzaamheden van de twaalfhonderd arbeidskrachten.

Het grootste deel van het management kan Bror overlaten aan zijn zes blanke opzieners, zodat hij zelf weer ongestoord, maar nu niet langer als vrijgezel, kan feestvieren in Nairobi of jagen in de wildernis. Hij is een driftig participant in het sociale leven van de kolonie en met zijn blonde haar, blauwe ogen en onweerstaanbare glimlach, maakt hij veel veroveringen. Bij zijn vrienden in Kenia staat hij bekend als een enigszins nonchalante, maar wel gulle en sympathieke Zweed. Geen intellectueel, maar wel een sportieve kerel.

Bror, die als grootwildjager Robert Wilson voorkomt in Hemingways verhaal *Het korte gelukkige leven van Francis Macomber*, verwerft zich al snel een zekere reputatie in de kolonie. Als Bror een safari begeleidt, krijgen de mannen die hun vrouw meenemen het advies een reserve dame uit te nodigen voor het geval Bror diep in de jungle met hun echtgenote het bed induikt. ‘Hij nam altijd een dubbelbreed veldbed mee op safari, in verband met meevallertjes die misschien zijn deel zouden worden,’ schrijft Hemingway over Robert Wilson.

Eens moet Bror met een vriend in de deuropening van de Muthaiga Club hebben staan kletsen toen hij op het terras een mooi meisje ontwaarde dat met haar rijke vader voor een safari naar Kenia was gekomen. Hij begon onmiddellijk met haar te flirten en stapte, zeker van zijn succes, na een minuut of tien naar voren om, met een gebaar naar de schoonheid, uit te roepen: ‘Zie je *dat* daar, wel, dat is voor mij vannacht.’ Later zou hij aan de bar vertellen hoe goed zijn voorspelling was uitgekomen.

Als Karen zich weer wat beter voelt, gaan zij en Bror samen een maand kamperen en jagen in het Masaireservaat. Met honderd patronen doodt ze vierenvestig dieren, waaronder een wildebeest (soort antilope) dat ze van vierhonderd meter afstand recht in het hart treft. Bror heeft haar geleerd hoe ze moet schieten. In het safaridagboekje dat hij naar zijn ouders stuurde, is een foto van Karen geplakt waarop ze in een keurig mantelpakje aan het oefenen is.

Op een andere foto staan ze naast elkaar met aan hun voeten twee geschoten leeuwen. Bror heeft heel stoer zijn linkerhand in z'n zij. Zijn geweer houdt hij in zijn rechterhand, de kolf aan de voet. Karen staat onervaren met het linkerbeen elegant iets voor het rechter, een kijker om haar nek en het geweer horizontaal in haar beide handen geklemd alsof het een handtasje is. Het was haar gelukkigste periode met Bror.

In augustus breekt de Eerste Wereldoorlog uit, waardoor de verantwoordelijkheid voor de dagelijkse gang van zaken op de plantage nog meer op de schouders van Karen komt te liggen. Terwijl zij op de plantage achterblijft verzorgt Bror met een paar andere Zweden op Harley-Davidson-motoren de verbinding tussen de Britse inlichtingendienst in Nairobi en Lord Delamere die langs de grens met Tanganyika, het Duitse bezit in Oost-Afrika, patrouilleert. Waar de motoren niet kunnen rijden gebruiken de Zweden voor hun koeriersdienst inheemse hardlopers. Hun experiment met postduiven is minder geslaagd. Zodra de beestjes een roofvogel ontwaren, maken ze rechtsomkeert om voor hun leven te vliegen.

Bror schakelt ook zijn vrouw in. Hij geeft haar de leiding over het transport van de voorraadwagens zodat hij zelf sneller vooruit kan trekken. Het is tijdens deze tocht dat Karen Blixen als een dompteuse met haar zweep van nijlpaardehuid een paar leeuwen bij de ossen wegjaagt. 'Wat kon ik anders doen? Als ik een geweer had gehad zou ik het gebruikt hebben natuurlijk. Maar je ziet, op een ordinaire zweep hoefje niet neer te kijken,' vertelt ze haar man. Vele jaren later gebruikt ze het incident in haar verhaal *Safari in oorlogstijd*.

Tijdens de oorlog beschuldigen Britse kolonisten haar van pro-Duitse opvattingen. Ze voelt zich verstoten. ‘Hadden we zelf maar een kolonie, dan hoeven we ons niet steeds buitenlander te voelen,’ verzucht ze. De roddels verschijnen ook in de plaatselijke pers. De beschuldiging is nergens op gegrond, hoewel Karen Blixen op de *Admiral* heeft kennis gemaakt met een hoge Duitse officier, generaal Paul von Lettow-Vorbeck, die op weg was naar Tanganyika. Aan boord van het schip belooft ze hem een paar goede paarden te zullen sturen uit de Britse kolonie. Maar ze kon toen natuurlijk nog niet weten dat een half jaar later de oorlog uit zou breken.

De aantijging kwetst haar diep, want ze voelt zich met de andere pioniers die voor de oorlog arriveerden, ‘één familie, een soort Mayflower-groep’. De kolonisten nemen haar pas weer op in hun kring als bekend wordt dat Karens broer Thomas Dinesen, die met het Canadese leger in Frankrijk tegen de Duitsers heeft gevochten, voor zijn heldenmoed aan het front het Victory Cross heeft gekregen. Nieuws dat ook de plaatselijke pers haalde.

Von Lettow bleek een groot strateeg die gedurende de hele oorlog met de Engelsen in Oost-Afrika een kat en muis spel speelde, waarbij hij weinig verliezen leed. Beide landen lieten de zwarten het gevaarlijke werk doen. Onder de vijftigduizend doden aan Britse zijde waren slechts zesduizend blanken. Van deze feiten maakt Karen Blixen geen melding in *Een lied van Afrika*.

Aan het eind van haar eerste Afrikaanse jaar wordt Karen opnieuw ziek. Dit keer is het geen malaria, weet een dokter in Nairobi haar te vertellen. Zijn diagnose luidt: syfilis. Ze moet onmiddellijk terugkeren naar Europa omdat ze voor deze geslachtsziekte onmogelijk afdoende behandeld kan worden in Oost-Afrika. Pas in mei 1915 begint ze aan de reis die door oorlogshandelingen ernstig wordt bemoeilijkt. In totaal zal Karen Blixen vier keer voor enige tijd terugkeren naar Europa. Van haar achttien ‘tropenjaren’ brengt ze hierdoor ruim drieëneenhalf jaar door in Europa.

In haar biografie over Karen Blixen, *Isak Dinesen, The Life*

of *Karen Blixen*, suggereert Judith Thurman dat Karen de syfilis van Bror heeft gekregen nadat deze een nachtje heeft doorgebracht in een *manyatta*, zoals een groepje van modder en koeiemest vervaardigde Masaihutten wordt genoemd. ‘Syfilis was bijna epidemisch onder de Masai en oorzaak van de wijdverspreide onvruchtbaarheid onder de Masai-vrouwen,’ schrijft Thurman.

Dit is een loze bewering, omdat nimmer vast is komen te staan dat Bror inderdaad aan de ziekte heeft geleden. Bovendien is het zeer onwaarschijnlijk dat de baron, met zijn rijke sortering aan vriendinnen, ook nog een maîtresse onder de Masai had. De bewuste nacht dat hij in de *manyatta* logeerde had Bror, toen druk in de weer als verbindingsofficier, wel wat anders aan z'n hoofd. Hij had last van dysenterie en had de voorafgaande twee dagen bijna honderdveertig kilometer geheel alleen door de wildernis gelopen. Uitgeput was hij zonder eten of drinken bij de Masai gearriveerd.

Terecht heeft Jane Kramer in *The New York Review of Books* vraagtekens gezet bij de beweringen van Thurman. Kramers conclusie dat iemand die de syfilisinfectie oploopt deze niet reeds de volgende avond kan doorgeven, wordt echter niet gedeeld door Nederlandse deskundigen. Voordat de eerste symptomen van de ziekte zich na twee tot vier weken openbaren, is men reeds besmettelijk, aldus een medewerkster van de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst (GG en GD) in Amsterdam.

Het is niet uitgesloten dat Bror de ziekte bij een van zijn blanke vriendinnen in de kolonie heeft opgelopen of reeds besmet in Afrika arriveerde. Het ziektebeeld van Karen Blixen maakt het volgens Jane Kramer mogelijk dat ze reeds op jonge leeftijd met de ziekte in aanraking is gekomen. Ook Karen Blixen kan dus al besmet zijn geweest voordat ze naar Afrika kwam.

In ieder geval mocht haar moeder er niets van weten. Op Rungstedlund vertelt ze teruggekeerd te zijn om zich in Europa te laten behandelen tegen een zeer ernstige tropische ziekte. Als ze later weer op de plantage woont, geeft ze haar

moeder wel enige hints. Ze schrijft in een brief bijvoorbeeld dat ze arsenicum gebruikt, een middel dat doktoren in die jaren vooral tegen syfilis gaven.

De ziekte heeft het leven van Karen Blixen vreselijk bemoeilijkt en haar dood bespoedigd. Ze kreeg in de loop der jaren steeds meer last van de infectie, die uiteindelijk haar ruggegraat kapot maakte. De laatste tien jaar van haar leven bewoog ze zich over straat als een invalide. Ze kon toen niet meer de lange fietstochten door het Deense landschap maken. Het paardrijden had ze in 1931 al vaarwel gezegd. In een van haar brieven aan haar broer maakt ze de wrange opmerking dat het de moeite waard is geweest 'syfilis te krijgen om barones te kunnen worden'.

Het verhaal van haar ziekte gebruikt ze op oudere leeftijd om vrienden in Denemarken een 'exclusief en diep geheim' te kunnen vertellen. Een andere 'zonde' die ze graag mocht opbiechten ging over de hutjongen die ze op de boot naar Denemarken had verleid hoewel ze wist dat ze besmettelijk was. 'Hij was echter te mooi om weerstand aan te bieden.'

Ook Bror reist gedurende de oorlog naar Europa en pas in november 1916 keert het echtpaar met de *Balmoral Castle* terug naar Afrika. De vooruitzichten voor de plantage zijn heel goed, ook andere familieleden hebben aandelen gekocht en de baron en barones besluiten met een deel van het verworven kapitaal een nieuw huis te kopen, *Mbogani*, de planterswoning die Karen Blixen in *Een lied van Afrika* heeft beschreven. Haar eerste huis komt, net als haar echtgenoot Bror, niet in het boek voor. Ze creëert daarmee een eenheid van plaats en handeling, die het boek extra overtuigingskracht geeft. De afwezigheid van Bror in het boek benadrukt haar eenzaamheid temidden van honderden zwarten.

Net als het eerste huis wordt ook Mbogani ingericht zoals zij vindt dat een barones haar woning moet decoreren: antieke meubels, prachtige tapijten, en in de kasten de in leer gebonden boeken die Karen Blixen van haar grootvader heeft geërfd. Bij het diner drinken haar gasten uit kristal. Ze legt er in met haar zilveren familiebestek en porseleinen servies.

Het was vooral de inrichting van de woning die aan haar vrienden de uitspraak ontlokte dat het leek alsof ze in een paleisje woonde.

Als de oorlog voorbij is gaat het echtpaar opnieuw op reis. Met de *Pundua* varen Bror en Karen Blixen via Bombay naar Londen. In november arriveren ze in Denemarken. Karen laat zich tijdens deze reis vergezellen door twee zwarte jongens van een jaar of dertien, veertien. De barones vindt het wel chic dat een zwarte page haar bagage draagt en in de regen een paraplu voor haar ophoudt. De jochies moeten in haar hotelkamers de badkuip delen. In Europa oogst haar koketterie weinig waardering.

5 Ik ben de enige blanke van wie de zwarten hielden

Linkse Denen vragen zich sinds de film *Out of Africa* bezorgd af welk beeld van Karen Blixen is ontstaan in het buitenland. ‘Je moet goed bedenken dat het een vrouw uit de hogere kringen was,’ vertelt een meisje me in het restaurant van de Kopenhaagse vrijstaat Cristiania. ‘De film schildert haar veel te gunstig af. Ze was een koloniste en ze voelde zich een koloniste.’

Ook aan verschillende Kenianen heb ik gevraagd wat ze van Karen Blixen vinden. Malou gaf het meest duidelijke antwoord. ‘Die hele tante met haar boek zegt me niets. Ze schrijft over ons land met blanke ogen en een blanke pen. Ik kan me onmogelijk in dat boek herkennen.’ Een mening die wordt gedeeld door de bekende - en verbannen - Keniase schrijver Ngūgĩ wa Thiong'o. Hij is het de Denen een paar jaar geleden nog gaan zeggen, zonder veel succes overigens.

Lange tijd is in Kenia *Een lied van Afrika* genegeerd. De radicale intellectuelen kozen voor een militante opstelling. Ze dachten daarmee de koloniale cultuur te kunnen afbreken. Chris Lukorito Wanjala, directeur van het Instituut voor Afrikaanse Studies, was in 1983 de eerste die het boek gebruikte in colleges aan de Universiteit van Nairobi. Volgens hem blijkt uit het werk van de schrijfster dat ze een van de weinige vooruitstrevende kolonisten was. Haar boek biedt zijns inziens een liberale visie op haar omgeving.

In Nederland heeft de schrijfster Inez van Dullemen Karen Blixen aangevallen op haar koloniale houding. In haar reisverslag *Een zwarte hand op mijn borst* verwijt ze de auteur de onderdrukking van de zwarten verzwegen te hebben in *Een lied van Afrika*. ‘Geen woord in haar boek over de Kikuyuopstanden in '21 (terwijl zijzelf veel Kikuyu in dienst had) of

over de oprichting van de Young Kikuyu Association onder leiding van Harry Thuku.’

Het verwijt is terecht, maar Karen Blixen beschouwde de belasting die de aanleiding voor de opstand vormde, niet als een ‘natuurlijke gang van zaken’, zoals Van Dullemen suggereert. Op 24 februari 1926 schrijft ze in een brief aan haar broer Thomas: ‘Ik ben ontzettend boos op de Engelsen. Ze willen de belasting voor inboorlingen verhogen en praten over een bedrag van twintig shilling per persoon. Dat is schandelijk als je bedenkt dat een man hoogstens honderdvijftig shilling per jaar kan verdienen.’ (Haar kok Kamante betaalde ze maar achtenveertig shilling per jaar, zo blijkt uit zijn memoires *Longing for Darkness* die in 1975 verschenen.)

Ook schrijft Karen Blixen haar broer over de enorme tegenstellingen in de kolonie. ‘Lord Delamere heeft onlangs een diner gegeven voor tweehonderdvijftig gasten die zeshonderd flessen champagne leegdranken.’ (Een fles champagne kostte in die tijd vijftig shilling, drie keer het maandsalaris van een zwarte landarbeider.) Ze verwijt de andere kolonisten geen oog te hebben voor de omstandigheden van de inheemse bevolking. ‘De inboorlingen kunnen sterven van de honger, maar ze zien het gewoonweg niet. Als ze horen dat de inboorlingen onvoldoende maïs hebben om hun *posho* te kunnen maken, vragen ze waarom de inboorlingen dan geen meel of rijst gebruiken. Zoals Marie Antoinette vroeg waarom de armen dan geen cake aten als het brood op was.’

Haar kritiek uitte ze niet alleen in brieven naar huis, maar bracht ze ook - op geheel eigen wijze - naar voren in de kolonie. In haar verhalenbundel *Schaduwten op het gras* vertelt Karen Blixen hoe ze in 1928 de prins van Wales, de Engelse troonopvolger, wist te interesseren voor ‘de zaak van de inheemse bevolking’. Het moest op een genoeglijke wijze gebeuren, had ze bedacht. ‘Want als het hem niet boeit, doet hij er zeker niets aan.’

Ze besluit hem uit te nodigen bij haar op de plantage thee te komen drinken. De Britse kroonprins geeft gevolg aan haar

invitatie en arriveert de volgende dag reeds. ‘Hij ging met mij de hutten van de squatters binnen en stelde hun allerlei vragen: wat ze aan vee en geiten bezaten, wat ze ongeveer met werken op de plantage verdienden, en wat zij aan belasting betaalden. De cijfers noteerde hij.’

Hier stelt Karen Blixen de zaken mooier voor dan ze zijn. Nergens in haar brieven maakt ze melding van het bezoek van de prins aan de hutten van haar arbeiders, hoewel dit een saillant detail is dat ze in haar brieven zeker niet onvermeld had gelaten indien de Britse kroonprins inderdaad met haar arbeiders belastingzaken had doorgenomen.

De feiten zijn dat de prins zichzelf voor een diner bij de barones had uitgenodigd. Hij wilde wel eens een *ngoma*, een dansfeest, meemaken. Karen Blixen schrijft naar huis uitvoerig over zijn visite, de tafelschikking, inclusief situatieschets, en het uitgebreide menu dat Kamante had geprepareerd. Maar geen woord over ‘de zaak’. De prins sprak nog even in het Swahili met de *chiefs* en dat was dat.

Uiteraard was het naïef van Karen Blixen om te veronderstellen dat een lid van het Britse vorstenhuis iets aan de belastingperikelen van haar landarbeiders had kunnen veranderen. Als koning misschien, maar dat was hij maar heel kort. ‘Ik vond het later - toen woonde ik alweer in Denemarken - meer dan verdrietig dat mijn prins van Wales maar een half jaar koning van Engeland was,’ schrijft ze in *Schaduw op het gras*.

Dat hij in 1936 maar zo kort koning was - elf maanden in plaats van de zes die Karen Blixen hem toedicht - had Edward VIII aan zichzelf te wijten. Als koning koesterde hij de hoop zijn geliefde, de Amerikaanse Wallis Simpson, koningin van Engeland te maken door met haar te trouwen. De puriteinse regering, de Anglicaanse kerk en zijn familie voelden niets voor zijn huwelijk met deze twee keer gescheiden vrouw. ‘Waarom zou de koning niet met zijn lekkere stuk trouwen?’ vroeg Winston Churchill zich af. ‘Omdat,’ antwoordde Noël Coward, ‘Engeland geen lekker stuk als koningin wil.’

Tot grote verbijstering van iedereen deed Edward VIII op 10 december 1936 afstand van de troon om lekker toch met zijn Amerikaanse te kunnen trouwen. Als hertog en hertogin van Windsor leefde het paar nagenoeg in ballingschap in Frankrijk en de Verenigde Staten. Edward overleed in 1972 in Parijs en de hertogin, die zich na zijn dood had teruggetrokken in haar landhuis bij Parijs, overleed in 1986 op 89-jarige leeftijd.

Karen Blixen keerde zich in de kolonie tegen de verhoging van de belastingen die de inheemsen moesten betalen, maar ze voerde geen oppositie tegen de belastingheffing zelf. Het is juist deze belastingheffing geweest die de zwarte bevolking in een horige positie bracht. Karen Blixen wilde zich echter niet tegen het belastingsysteem keren omdat ze daar zelf de vruchten van plukte. Zonder de belastingheffing konden kolonisten als Karen Blixen namelijk niet aan voldoende arbeidskrachten komen.

De Kikuyu vertoonden weinig animo op de plantages te gaan werken. Het geld dat ze ermee konden verdienen had voor hen weinig betekenis. Wat ze nodig hadden verbouwden ze zelf en de rest kregen ze door ruilhandel. Op verzoek van de planters introduceerden de koloniale autoriteiten in Nairobi daarom de hutbelasting. Iedere man moest belasting betalen over het aantal hutten dat hij bezat. Dit belastingsysteem dwong met name de Kikuyu zich als goedkope landarbeiders te verhuren. Ze hadden het geld nodig om de belasting te kunnen betalen. De fiscus accepteerde namelijk niet de geiten en koeien die de Kikuyu en de andere stammen als betaalmiddel beschouwden.

Nog een voorbeeld van selectieve verontwaardiging bij Karen Blixen. Na de Eerste Wereldoorlog verplicht Nairobi de inboorlingen een naamplaatje om hun nek te dragen, de zogeheten *kipande*. Deze oekaze houdt Karen Blixen ‘in hoge mate bezig’, schrijft ze aan haar moeder in Denemarken. Uit haar brief valt echter op te maken dat ze uitsluitend de bezwaren deelt die haar Somalische huisknechten tegen de registra-

tie hebben. De Somaliërs vinden dat zij zich niet op dezelfde wijze hoeven te legitimeren als de Kikuyu. Dat de *kipande* voor de Kikuyu en de andere stammen net zo vernederend is als voor de Somaliërs, schijnt de barones niet te beseffen.

Pas vijftig jaar later, als de Duitse bezetter haar in Denemarken een Ausweis opdringt, ervaart Karen Blixen dat het 'ontzaglijk vervelend is zo'n vlak en twee-dimensionaal' identificatiebewijs bij je te moeten dragen. De Ausweis herinnert haar aan de *kipande*. 'Een oude kennis,' noemt ze de Ausweis.

Met de opeenvolgende gouverneurs heeft Karen Blixen wel over de belangen van de inboorlingen gesproken, maar de knieval die de film laat zien is een verzinsel van regisseur Pollack. Een keer is ze door een lid van het Hogerhuis gevraagd naar Londen te komen om haar denkbeelden uiteen te zetten, maar van een dergelijke missie is het nooit gekomen. De fijnzinnige barones zag op tegen ontmoetingen met journalisten en politici ('dat soort mensen'), hoewel ze - weinig bescheiden - erkende dat haar optreden enige invloed had kunnen uitoefenen op het beleid in de kolonie.

Met een visite aan het Britse parlement zou ze een familietraditie in stand hebben gehouden. Haar tante Bess bracht in 1909 het Deense parlement in grote beroering door vanaf de publieke tribune de vergaderzaal in te lopen. Daar pakte ze de bel van de voorzitter om vervolgens met luide stem de Kamerleden duidelijk te maken dat ze door de Deense vrouwen werden geminacht. De voorzitter, een verlegen man, kon weinig uitrichten tegen de suffragette en stotterde met zachte stem: 'Geef m'n bel terug, geef terug.'

De barones stond in de kolonie bekend als 'pro-native' en in haar brieven koketteert ze met haar 'liefde voor de oorspronkelijke bewoners van het land'. In die brieven bekent ook Karen Blixen dat ze nauwelijks met de andere kolonisten durft te praten over de positie van de zwarte bevolking. 'Ik denk dat mijn invloed hier - als vrouw en buitenlandse - begrensd is en ik slechts het goede voorbeeld kan geven. Als ik namelijk ga preken zal ik de invloed kwijtraken die ik als

gastvrouw en vriendin heb verworven. Mijn kristal en porselein moeten worden ingezet voor mijn missie ten behoeve van mijn zwarte broeders.’ Ze zag hier de beperking wel van in. ‘Misschien duurt het wel lang voor deze methode vruchten afwerpt.’

Hoewel ze in vergelijking met andere kolonisten een enigszins aparte positie innam (Kamante besteedt in zijn boek een hoofdstuk aan ‘de goedheid van mevrouw Karen’), was haar standpunt en haar houding niet extreem anders. Het oprichten van een schooltje op haar plantage was zeker niet uniek. Ook andere plantersvrouwen namen dit initiatief. Het had bovendien ook een praktisch voordeel: er konden landarbeiders mee naar de plantage worden gelokt. Dat was zelfs de reden met de school te beginnen, geeft ze in 1923 toe.

De door haar beschreven inspanningen om vóór haar vertrek uit de kolonie de honderddrieënvijftig families die op haar plantage woonden elders onder te brengen, zijn evenmin bijzonder. Een andere kolonist verdeelde zijn vijfduizend hectare onder achthonderd vijftig bedienden en landarbeiders. Bovendien: de meeste families woonden reeds op de deze gronden voordat de kolonisten in Oost-Afrika arriveerden. ‘Zeer waarschijnlijk beschouwden ze mij als een hoger soort squatter op hun bezittingen,’ schrijft ze niet ten onrechte in *Een lied van Afrika*.

Haar houding ten opzichte van de inheemsen of inboorlingen zoals zij ze noemde, was paternalistisch. In haar brieven, die een eerlijker beeld geven van haar opstelling dan *Een lied van Afrika of Schaduwen op het gras*, spreekt ze met grote regelmaat over de inheemsen als ‘mijn kinderen’. Praten met inboorlingen kost zoveel tijd, klaagt ze op 8 juli 1923 tegen haar moeder. ‘Een gesprek met inboorlingen gaat even langzaam als met een tweejarig kind in Denemarken. Je moet alles herhalen.’ Later stelt ze veel belang in de theorieën van Maria Montessori. Haar onderwijssysteem voor zeer kleine kinderen lijkt de barones uitstekend geschikt voor inboorlingen van alle leeftijden.

Ze beschouwt zichzelf niet als iemand die onderscheid

maakt naar ras. ‘Ik heb meer gevoel voor het verschil dat tussen twee klassen bestaat dan voor het verschil tussen twee rassen. Ik zou me bijvoorbeeld meer op m'n gemak voelen in gezelschap van een Arabische sjeik of een Indische priester dan met een Deense kelner.’ Tegenover journalisten van het Amerikaanse blad *Life* liet ze zich in 1961 ontvallen: ‘Ik ben de enige blanke van wie de zwarten werkelijk hielden.’ In de door haar zelf geschapen wereld was dat misschien nog waar ook.

Ze kan haar moeder maar moeilijk uitleggen wat ze nu zo aardig aan die inboorlingen vindt. ‘In werkelijkheid hebben ze meer slechte eigenschappen dan goede en ze zijn stuk voor stuk dom en onbetrouwbaar.’ Haar klachten zijn dan ook legio. Maar: ‘Je moet nooit bang zijn voor inboorlingen. Niet banger dan voor je eigen honden.’ (De inboorlingen waren op hun beurt wel doodsbang voor haar honden, meldt Kamante in zijn memoires. De Schotse windhond Dusk was op de plantage zelfs ‘oorzaak van doden’.)

Bekend is dat de barones hard kon slaan, al zal ze daarvoor niet de *kiboko*, een van nijlpaardehuid gemaakte zweep, hebben gehanteerd. Een jonge Kikuyu die onrustig op zijn stoel heen en weer schoof terwijl de barones hem probeerde te schilderen, werd door haar bedreigd met het pistool van haar broer Thomas. ‘Ik denk dat ik tamelijk begaafd ben met wilde beesten om te gaan. Deze capaciteit maakt het mij waarschijnlijk tevens mogelijk met inboorlingen overweg te kunnen,’ schreef ze trots naar huis.

Als grote boerin beschouwde Karen Blixen de inheemsen vooral als goedkope arbeidskrachten. Toen veel zwarten als gevolg van de droogte stierven, schreef ze aan haar moeder dat dit de andere kolonisten weinig kon schelen. ‘Zij beschouwen de zwarten als hun natuurlijke vijand.’ De barones vindt echter dat er iets gedaan moet worden om de zwarte bevolking in leven te houden. Niet zozeer uit menselijke overwegingen. ‘Het is in ons eigen belang. De toekomst van dit land is afhankelijk van de arbeid van de inboorlingen.’

Als zij werkelijk een dissidente houding had ingenomen,

was Lord Delamere niet tot het einde toe haar goede vriend gebleven. Hij was de leider van de kolonisten in Oost-Afrika en de voornaamste propagandist van de blanke overheersing, een apartheidspoliticus avant la lettre. Zijn biografie heet heel treffend *A White Man's Country*. Het enige onderscheid tussen Karen Blixen en Lord Delamere is dat zij vond dat zwart en blank uiteindelijk niet in één land kunnen leven. ‘De zwarten zullen dan het onderspit delven.’

Haar hele leven heeft Karen Blixen het beeld kunnen ophouden dat zij de inheemsen liefhad en zij bij de inheemsen geliefd was. ‘Zij was de eerste blanke die wist: *black is beautiful*,’ schreef de weduwe van president Kennedy, Jacqueline Onassis, in een nawoord bij het boek van Kamante.

Karen Blixen was welwillend, maar vooral naïef. ‘Er zijn geen echte sociale problemen hier,’ noteert ze in een van haar eerste brieven. ‘Er is noch een conflict tussen rijk en arm, noch tussen man en vrouw.’ En toen in de jaren vijftig in Kenia opstanden uitbraken tegen de Britse overheersing, moet Karen Blixen opgemerkt hebben dat zij had kunnen bijdragen aan een meer harmonische politieke ontwikkeling indien ze nog in Kenia had gewoond.

6 Rijk zijn we op de plantage nooit geworden

Om te herstellen van de pijnlijke en ingrijpende behandeling van haar ziekte, blijft Karen Blixen ruim een jaar bij haar moeder op Rungstedlund wonen. Pas aan het eind van 1920 scheept ze zich met haar broer Thomas in voor de terugreis naar Afrika. Thomas wil onderzoeken of hij zelf in Kenia kan gaan boeren. Ondertussen kan hij zijn zusje en zwager dan een handje helpen op hun plantage.

Als ze in Kenia arriveren heeft Bror, al weer vele maanden aan het werk op de plantage, somber nieuws: de oogst is bijzonder teleurstellend en de vooruitzichten zijn zeer slecht. Het liefst zou hij met de onderneming stoppen, maar daar wil Karen niets van weten. Ook Karens oom Aage Westenholz, president van de Karen Coffee Company, Ltd., komt naar Kenia, dat sinds 1920 als kroonkolonie deel uitmaakt van het Britse koninkrijk.

De oude Westenholz heeft weinig fiducia in de plantage en wil de onderneming verkopen. Karen weet hem echter te vermurwen en op 19 juni 1921 ondertekenen ze beiden een contract waarmee Karen Blixen de leiding over de plantage krijgt. Bror moet zijn functie als manager neerleggen en mag zich niet meer met het reilen en zeilen van de koffieplantage bemoeien. Oom Aage vindt dat zijn nichtje eigenlijk naar een klein hutje moet verhuizen om haar goede wil en spaarzin te tonen, maar deze suggestie weigert de barones op te volgen.

Karen en Bror scheiden in 1922. Bror was vaker niet dan wel op de plantage aanwezig. Koffie noch Karen interesseren hem meer. Hij heeft zich ontwikkeld tot een vooraanstaand jager en verhuurt zich als safarigids aan rijke toeristen. Voorts verdient hij geld met de verkoop van ivoor. Het is

Bror die de scheiding aanvraagt en het is Karen die met tegenzin toestemt. Ze beloven 'vrienden' te blijven en de breuk wordt gevierd met een vrolijke lunch in het Norfolk Hotel.

Een paar jaar eerder, april 1918, had Karen Blixen de Britse aristocraat Denys Finch Hatton ontmoet tijdens een diner in de Muthaiga Club. Hij was toen bijna eenendertig jaar oud, zij bijna drieëndertig. 'Een buitengewoon charmant persoon,' schreef ze de volgende dag, toen ze zijn naam nog niet kon spellen, aan haar moeder. Een paar dagen later is het weer raak. Na een jachtpartij blijft hij lunchen, dineren en slapen. De volgende dag rijden ze samen naar Nairobi. 'Ik ben echt treurig dat hij nu weg is.'

Denys Finch Hatton is op 24 april 1887 geboren als tweede zoon van de graaf van Winchilsea. Na Eton en Oxford vertrekt hij belust op avontuur ('Engeland is te klein') naar Afrika en belandt hij in 1911 in Kenia. Daar koopt hij land en begint hij te handelen in alles wat hij kan kopen en verkopen. Net als Bror legt hij zich meer en meer toe op de jacht. Hij voelt zich verwant aan nomaden als de Masai en de Somaliërs en weigert zich aan één vrouw te binden.

Wat kleding betreft was hij lichtelijk excentriek. Bij een bruiloft verscheen hij eens in een middeleeuwse jagersjas en zijn schoenen liet hij speciaal in Londen met de hand vervaardigen omdat hij een rechthoekige vorm prefereerde, zoals de sandalen van de Masai. Hij was al vroeg kaal en niemand zag hem buitenshuis ooit zonder hoofdbedekking. Toen hij bij een auto-ongeluk zijn blauwe hoedje kwijtraakte, klopte hij bij het eerste huis aan om een vervanging te vinden. Het kon hem weinig schelen dat alleen een dameshoed beschikbaar was. Door Karen en haar personeel werd hij *Bedâr* genoemd, de kale.

Bij Karen en andere vrienden probeerde hij vaak ongezien binnen te komen. Dat hij in huis was merkten ze door de muziek die hij had opgezet. Zijn familie in Engeland noch Karen wist wanneer hij - tussen twee safari's - zou komen of wanneer hij weer weg zou gaan. Een keer nam hij het vliegtuig naar Londen omdat hij een bepaalde opera niet wilde

missen. Zonder zijn familie te informeren vloog hij de volgende dag weer terug naar Kenia.

Denys, de muzikaal begaafde en belezen intellectueel, en Bror, de stoere sportman die moeite heeft met spellen, kenden elkaar van feesten in Nairobi en jachtpartijen in de jungle. Ze zijn beiden *white hunters*, professionele jagers die schatrijke klanten uit Amerika en Europa op hun safari's begeleiden. In 1928 vergezellen ze bijvoorbeeld samen de prins van Wales op zijn Oostafrikaanse jachtexpeditie.

In het begin is het Denys die het echtpaar op de plantage bezoekt. Bror mag in die tijd zijn collega graag introduceren met: 'Dit is Denys Finch Hatton, mijn vriend... en de minnaar van mijn vrouw.' Later, na de scheiding in 1922, is het Bror die op visite moet bij Karen en Denys.

Denys Finch Hatton verwerft zich een grote naam als *white hunter*, maar onderkent reeds in een vroeg stadium de gevaren van de massale jachtpartijen. Met name als aan het eind van de jaren twintig de jachtexpedities niet langer gebruik maken van dragers, maar met auto's het wild achterna gaan. In 1928 schrijft hij over het onderwerp een ingezonden brief naar *The Times* in Londen en geheel volgens de traditie van het dagblad ontspint zich een heftige discussie onder de lezers van het blad over de noodzaak het wildeleven te conserveren.

Het duurde tot 1977 voordat de Keniase regering, die jaarlijks circa zestien miljoen gulden uitgeeft aan de bescherming van het wildeleven, het jachtseizoen definitief voor gesloten verklaarde. De vermindering van de wildstand gaat desondanks nog steeds door. Tien jaar geleden, in 1976, waren er nog circa honderdduizend olifanten in Kenia; dat aantal is door het werk van de stropers inmiddels bijna gehalveerd. vijf jaar geleden liepen er in heel Afrika nog vijftien duizend neushoorns rond, nu zijn dat er nog geen vijfduizend, waarvan er vijfhonderdvijftig in Kenia rondstappen. Vier witte neushoorns genieten dag en nacht bewaking.

Een gedeelte van het Masaireservaat, waar Karen Blixen vaak op jacht ging en waar Denys Finch Hatton zijn jachtgezelschap naartoe bracht, is in 1961 door de regering tot be-

scherm safari-park verklaard. In 1985 bracht paus Johannes Paulus II een bezoek aan Masai Mara, zoals het park is genoemd, om in deze uitgestrekte dierentuin een jonge neushoorn te zegenen. Het beest, dat door de paus Samia is gedoopt, was een week eerder speciaal naar Masai Mara overgevlogen. De parkopzichters wilden het neushoortje laten wennen aan contact met vreemden 'zodat het niet in paniek zou raken bij het zien van de paus', schreef een krant.

Een kilo ivoor kunnen stropers op de illegale markt verkopen voor een bedrag van driehonderd tot driehonderdveertig gulden. De tussenhandel drijft de prijs verder op en een verwerkte, viereneenhalve kilo zware hoorn van een rinoceros, zoals de neushoorn ook wordt genoemd, brengt uiteindelijk honderdduizend tot honderdvijfendertigduizend gulden op. In de olielanden maakt men van de hoorn fraaie dolken en in Azië is de hoorn een gewild ingrediënt voor koortsonderdrukkende medicijnen. Het is echter een fabeltje dat de hoorn wordt gebruikt in middeltjes om de potentie een oppepper te geven.

Tegen de stropers valt nauwelijks iets te beginnen, zolang er vraag blijft naar ivoor. En juist die vraag is enorm toegenomen sinds de Arabische landen flink zijn gaan verdienen aan hun olie en sommige Aziatische landen een redelijke economische groei kennen.

De uitgestrekte parken zijn niet effectief te bewaken omdat ze vaak landgrenzen overschrijden. Stropers kunnen slechts tot de grens achtervolgd worden. Een andere bedreiging voor de parken is de enorme bevolkingsgroei - vier percent per jaar - waardoor de Keniase regering gedwongen kan worden een deel van de parkgrond toe te wijzen aan boeren. Een moeilijk dilemma, omdat de regering beseft dat de half miljoen toeristen die jaarlijks Kenia bezoeken en die de schatkist jaarlijks met zevenhonderdvijftig miljoen gulden spekken, vooral voor de safari-parken komen.

Samen met zijn opdrachtgevers begon Denys Finch Hatton de leeuwen en buffels te filmen en fotograferen. Dit vergde

niet alleen meer geduld maar was vaak ook gevaarlijker dan simpel schieten. Soms werd hij gedwongen het beest neer te leggen vlak voordat de klant met fototoestel en al omver gelopen zou worden. Zijn vriendin Karen Blixen vond fotograferen maar niks en noemde het ‘een platonisch avontuur’. De prachtige foto's waarmee Denys thuis kwam vergeleek ze met de weinig gelijkende krijtportretten die de inheemsen op haar keukendeur hadden getekend.

Ze was op latere leeftijd heel karig met het vrijgeven van foto's omdat die haar verhalen wel eens zouden kunnen tegenspreken. Na haar dood zijn veel foto's van Karen Blixen gepubliceerd, maar tijdens haar leven moet een portret van haar een zeldzaamheid zijn geweest. Als de auteur zeventig jaar wordt drukt het Haagse dagblad *Het Vaderland* een foto van haar af: ‘Karen Blixen is maar zelden gefotografeerd. Het hierbij afgedrukte portret, dat van recente datum is, wordt er des te merkwaardiger door,’ luidt het onderschrift.

Karen Blixen jaagde liever met het geweer dan met het fototoestel. ‘Toen ik pas in Afrika was, kon ik gewoon niet leven zonder van iedere bestaande wildsoort een mooi exemplaar in mijn bezit te krijgen,’ schrijft ze in *Schaduwen op het gras*. Ze stond in de kolonie bekend als een zeer sterke vrouw, die het in het zadel vaak langer uithield dan een man. Ook kon ze zonder hulp een inlandse boog spannen, hetgeen maar weinig vrouwen in de kolonie haar konden nadoen. ‘Paardrijden, boogschieten, de waarheid spreken’, staat niet zonder betekenis als motto voorin *Een lied van Afrika*.

Vanuit zijn Gypsy Moth, het gele vliegtuigje dat hij in 1930 naar Kenia bracht, kon Denys Finch Hatton niet alleen wild lokaliseren, maar ook de wagensporen van de jagers die alleen geïnteresseerd waren in het vergaren van zoveel mogelijk ivoor. Het vliegtuigje kon op zeventhonderdvijftig meter afstand van de plantage landen, zodat Denys Karen makkelijk kon ophalen voor korte vluchten over de Ngongheuvelds of lange vluchten naar de kust. Het vliegtuigje werd Ndege, sprinkhaan, genoemd en de vroegere landingsstrip op de plantage heet nu Ndege Road.

In een interview voor de televisie heeft Karen Blixen in 1953 verteld dat ze erg onder de indruk van het vliegtuigje was. Haar Afrikaanse bedienden echter niet. ‘We hebben wel vaker vogels gezien,’ zeiden haar huisjongens. ‘En echte vogels zijn veel mooier.’

‘Ik hoop zeker een kind te krijgen,’ schrijft Karen Blixen in 1918 aan haar broer Thomas. In 1922 waant ze zich zwanger van Denys Finch Hatton. Bror, die door z'n vrijgevigheid en losbandige leven in grote financiële moeilijkheden is geraakt, heeft zich al tijden niet meer laten zien. ‘Hij moest zich schuilhouden in het Masaireservaat, zonder tent of schoenen,’ meldt ze haar moeder. Tot haar zeer grote teleurstelling blijkt haar zwangerschap schijn.

In mei 1926 is het opnieuw zover. Verheugd stuurt ze een telegram naar Denys die in Engeland verblijft. Ze heeft ook al een naam voor het kind: Daniel. Denys schrikt zich rot en stuurt direct een telegram terug: VERZOEK JE DRINGEND DANIELS KOMST TE ANNULEREN.

Het kind komt er niet. In haar biografie over Karen Blixen gaat Judith Thurman ervanuit dat ze opnieuw een miskraam heeft gehad. Uit een lange brief die Karen Blixen in 1926 aan haar broer Thomas schrijft kan echter worden opgemaakt dat ze abortus heeft gepleegd. ‘Ik wilde geen kind.’ Ze had zich altijd tegen mensen gekeerd die willen voortleven in hun kinderen. ‘Het is meelijwekkend en beklagenswaardig om daarop terug te vallen als je zelf mislukt bent. Hoe wil je je kinderen dan vertrouwen geven en inhoud aan hun eigen leven?’

Haar zwangerschappen betekenen dat de liefde tussen Karen Blixen en Denys Finch Hatton niet alleen platonisch is geweest, hoewel de barones op bejaarde leeftijd bij haar Deense vriend Thorkild Bjørnvig geklaagd heeft dat ze door haar ziekte een normaal seksleven had moeten ontberen. En in een discussie met haar broer heeft ze volgens hem eens uitgeroepen: ‘Het genot dat sex ons verschaft is louter geestelijk.’

Met de plantage gaat het niet denderend. Soms weigeren de struiken te bloesemen door gebrek aan regen en het andere jaar verdrogen de bessen voordat ze geoogst kunnen worden. Ze weet haar oude moeder eindelijk over te halen met eigen ogen de plantage en haar huis te komen bekijken. Karen had haar min of meer gedwongen te komen. ‘Als ik een kind had gekregen zou u ook gekomen zijn en deze plantage is als mijn kind.’

En omdat de plantage haar kind is, wilde ze er geen afscheid van nemen toen het iedereen al duidelijk was geworden dat de onderneming nooit winst zou opleveren. ‘Een koffieplantage is iets dat iemand in zijn greep krijgt en niet meer loslaat,’ schrijft ze in *Een lied van Afrika*.

Het land lag eigenlijk te hoog voor de koffieteelt. ‘Wie terugdenkt aan een verblijf in de Afrikaanse hooglanden wordt getroffen door het gevoel alsof hij een poos in de lucht heeft gewoond.’ Als de wind uit het oosten tegen de avond ging liggen, zakte de koude lucht uit de Ngongheuvelds omlaag. Te koud voor de koffieplantjes. De grond bleek ook te zuur. Het was typerend voor de pioniers om zich zonder veel onderzoek zomaar ergens in Oost-Afrika te vestigen. Sommige kolonisten hielden vee in gebieden die al jaren door de Masai werden gemedend als de pest. Niet voor niets, hele veestapels gingen zo verloren.

‘We moesten hard werken om de zaak gaande te houden; rijk zijn we op de plantage nooit geworden,’ schrijft ze in *Een lied van Afrika*. Dat laatste is een understatement. Volgens een lid van de familie Westenholz, die het meeste geld in de onderneming heeft gestoken, heeft de plantage maar één jaar winst opgeleverd: honderd Deense kronen.

In december 1930 wordt de plantage op een veiling in Nairobi bij opbod verkocht. Remy Martin, de jonge projectontwikkelaar die het land heeft gekocht, biedt Karen Blixen aan op de plantage te blijven wonen. Hij wil van het district een luxe buitenwijk maken met een golfbaan en een Country Club. De wijk zal naar de koffie-onderneming (en dus naar haar) worden vernoemd. Ze laat hem weten nimmer in het

bungalowpark 'Karen' te willen wonen. 'Dan nog liever midden in de Sahara.'

Vijf jaar later zijn alle koffiestruiken uit de grond getrokken en is het terrein klaar om verkocht te worden. In de beginjaren veroorzaakt het wild nog veel overlast. Zebra's vreten de golfbaan kaal en het zwarte personeel van de Club legt het werk neer uit angst voor de leeuwen die in het bungalowpark zijn gesignaleerd. In een brochure uit 1936 worden percelen van vier en acht hectare te koop aangeboden. 'Degenen die denken dat Kenia in een uithoek van de wereld ligt, moeten weten dat het mogelijk is op maandag met Imperial Airways vanuit Ngong te vertrekken om op zaterdag in Londen aan te komen,' luidt de wervende tekst.

'Karen' is nog steeds een luxe buitenwijk van Nairobi. De huizen zijn er net als in de andere villaparken omgetoverd tot kleine vestingen. Voor de ramen zijn zware tralies aangebracht en de *houseboys* schuiven om half zeven als het donker wordt een hek voor de deur dat met een ketting kan worden afgesloten. Buiten waakt een gehelmde *askari*, gewapend met een stevige knuppel. Aan de meeste toegangspoorten hangen bordjes: *Mbwa Kali*, bijtende honden. Aan het tuinhek is een opvallend plaatje bevestigd met de mededeling dat de bewoners in radiocontact staan met een particuliere bewakingsdienst. Deze ondernemingen, met namen als Ultimate Security, floreren uitstekend en hebben meer medewerkers in dienst dan het Keniase leger aan soldaten telt.

Een waterdichte garantie bieden al deze voorzorgsmaatregelen niet. Regelmatig vinden overvallen plaats. In juni 1985 haalde een beroving ook de pers in Nederland. In 'Karen' was de Nederlandse Carla McFleely samen met haar man, de architect Craig McFleely, door een bende van tien bandieten doodgeschoten via het slaapkamerraam.

Een paar jaar na haar scheiding met Bror zegt Karen Blixen tegen haar broer dat ze weer graag wil trouwen omdat ze er genoeg van heeft steeds maar alleen te zijn. Als mogelijke partners noemt ze Jack Llewellyn en haar vriend Berkely

Cole, die dan net zestigduizend hectare van de Engelse regering heeft gekregen in het noorden van Kenia. Het zou een verstandshuwelijk moeten zijn.

Later vindt ze dat toch geen goede oplossing. Een verstandshuwelijk met een van de twee zou onnatuurlijk zijn en zonder veel inhoud, gezien haar liefde voor Denys. 'Ik kan dan net zo goed met mijn hond Banja trouwen.' Haar liefde voor Denys is onbeperkt: 'Ik heb de overtuiging dat ik me voor altijd en tot in eeuwigheid aan Denys gebonden zal voelen. Ik zal de grond waarop hij loopt liefhebben, ik zal sprakeloos van geluk zijn wanneer hij hier is, en ik zal door een hel gaan wanneer hij afscheid neemt.'

Ze overdrijft de beschrijving van haar gevoelens niet. Ze is inderdaad uiterst gelukkig als Denys bij haar logeert en ze is inderdaad diep ongelukkig als hij weer voor maanden vertrekt. Haar broer Thomas kon aan de toon van haar brieven merken of Denys op safari was, op de plantage verbleef of zojuist was gearriveerd.

Ze gaf toe dat haar leven in Kenia geheel rond haar Engelse vriend draaide. 'Hij is de enige die iets in mijn leven betekent en mijn hele bestaan draait om deze relatie zoals een wiel rond z'n as.' Deze afhankelijkheid vindt ze niet plezierig. Het opperste geluk beleeft ze als hij er is om daarna weer in een diepe duisternis te storten, schrijft ze. Denys weigert echter zijn vrije leven op te geven. Zij wil zijn naam dragen, maar hij geeft haar slechts het devies van zijn familie, *Je responderay*. Zij wil een trouwring, maar ze krijgt slechts een zegel met de familiespreuk.

In *Een lied van Afrika* schetst Karen Blixen zichzelf als een onafhankelijke vrouw die haar eigen zaken kan regelen en daar niet de hulp van mannen bij nodig heeft, een feministe bijna. In werkelijkheid had ze nogal romantische opvattingen over het huwelijk. Haar onafhankelijke positie kwam niet voort uit een vrije keuze, maar was Karen Blixen - tegen haar wil - opgedrongen: Bror had zich van haar laten scheiden en Denys wilde niet met haar trouwen.

Karen Blixen huldigde de klassieke opvatting dat man en

vrouw zo goed bij elkaar passen omdat ze van elkaar verschillen. ‘Om een eenheid te vormen en samen te stellen,’ schrijft ze in *Schaduwten op het gras*, ‘in het bijzonder een scheppende eenheid, moeten de bestanddelen noodzakelijkerwijs verschillen, ja in zekere zin moeten ze elkaars tegengestelde zijn.’

En: ‘Twee gelijksoortige bestanddelen zullen nooit in staat zijn een geheel te vormen, of op zijn best blijft zulk een geheel onvruchtbaar. Man en vrouw worden één, een lichamenlijk, een geestelijk creatieve eenheid, krachtens hun ongelijk-zijn. Een haak en een oog zijn een eenheid, een sluiting; maar met twee haken kun je niets beginnen. Een rechterhandschoen en zijn tegengestelde, een linkerhandschoen, vormen een geheel, een paar handschoenen; maar twee rechterhandschoenen kun je wel weggooien.’

Het is heel goed mogelijk dat haar idealisering van het huwelijk, van de twee-eenheid van man en vrouw, is voortgekomen uit haar sterk gevoelde behoefte aan zo'n relatie. Het tragische van haar leven is dat ze er nimmer in is geslaagd zo'n ‘scheppende eenheid’ te vormen. Met Bror lukte het niet, Denys wilde het niet en Thorkild Bjørnvig - haar jonge vriend in het naoorlogse Denemarken - kon het niet.

Een relatie tussen een man en een geëmancipeerde vrouw was in haar ogen onnatuurlijk en vergelijkbaar met een homoseksuele relatie tussen twee mannen of twee vrouwen. De geëmancipeerde vrouw is immers gelijk aan haar man en dus zijn die twee niet meer in staat een eenheid te vormen. ‘Twee rechterhandschoenen kun je wel weggooien.’ Met instemming citeert ze een Franse auteur: ‘Van een moderne vrouw houden is homoseksueel.’ Aan de andere kant beschouwt ze ‘homoseksuele’ relaties, inclusief die van een man met een ‘moderne’ vrouw, als een ideaal. Het betreft immers een diepe vriendschap tussen twee mensen die parallel aan elkaar leven.

In een brief aan haar zojuist getrouwde broer maakt ze er geen geheim van dat ze zichzelf als een ‘moderne’ vrouw ziet. En als ‘moderne’ vrouw is ze ongeschikt voor het klassieke huwelijk van de linkerhandschoen met de rechterhandschoen.

Deze constructie heeft ze vooral nodig om voor zichzelf aanvaardbaar te maken dat ze niet met Denys kan trouwen.

Uiteraard is met hem wel een ‘homoseksuele’, of beter gezegd, ‘homogene’ relatie mogelijk. Het is een relatie, schrijft ze, zoals die ook gevonden kan worden tussen twee zeer toegewijde vrienden of vriendinnen. In navolging van Aldous Huxley spreekt ze over ‘de liefde van de parallellen’. Haar relatie met Denys is gebaseerd op ‘een gepassioneerde sympathie, een gemeenschappelijke liefde voor ideeën en idealen en niet op een totale devotie voor elkaar’.

Karen Blixen schreef in 1923 aan haar zusje dat het prachtig zou zijn als vrouwen eindelijk echte mensen zouden worden. De hele wereld zou dan voor de vrouwen openliggen. Ieder jaar bracht dit doel dichterbij met nieuwigheden als de auto, waardoor vrouwen niet langer mannen nodig hadden om te reizen.

Desondanks kan ze maar weinig waardering opbrengen voor vrouwen die alles alleen willen doen, zonder steun van een man. Waarom de mannen niet gebruiken, vraagt Karen Blixen zich af. Ter illustratie citeert ze het verhaal over een wedstrijd hoogvliegen onder alle vogels van de wereld. De adelaar vliegt al hoger en hoger, terwijl een klein goudhaantje zich tussen zijn veren verborgen houdt. Als de adelaar de grens van zijn mogelijkheden heeft bereikt, en niet hoger kan, vliegt het kleine vogeltje net ietsje hoger en wint daarmee de eerste prijs. De moraal van dit verhaal is dat de vrouw even ver kan komen als de man, zolang ze maar van zijn diensten gebruik weet te maken.

De druk die ze op Denys uitoefent, wordt hem teveel. Samen hadden ze op een avond twee leeuwen neergelegd die op de plantage rondliepen en daar een gevaar vormden voor het vee en de mensen. Terwijl hij schoot, hield zij de lantaarn op. ‘We zeiden geen woord. Bij onze jacht waren we een eenheid geweest en we hadden elkaar niets te zeggen.’ Sinds die avond is ze jaloers als hij met anderen op leeuwen jaagt. Denys vindt haar houding benauwend.

Denys besluit haar plantage niet langer te gebruiken als thuisbasis en blijft voortaan tussen twee safari's bij zijn vriend Hugh Martin in Nairobi overnachten. Hij wil ermee voorkomen dat zijn liefde door haar jaloezie en bezitsdrang wordt vernietigd. Zijn boeken en platen laat hij voorlopig bij haar achter. Een beetje kinderachtig vraagt Denys de gouden ring terug die hij een paar jaar eerder voor haar had meegenomen uit Abessinië.

Karen Blixen is wanhopig, behalve haar plantage dreigt ze nu ook Denys te verliezen. 'Ik weet dat ik heel gelukkig kan sterven,' schrijft ze in een droevige brief aan haar broer Thomas. 'Laat me Ngong en alles dat erbij hoort in m'n armen nemen en ermee wegzinken.' Ze snijdt haar polsen door, maar niet te diep. 'Ze stopte ermee voordat ze teveel bloed verloor,' heeft haar broer verklaard.

Op 14 mei 1931, een donderdag, stort Denys neer met z'n Gypsy Moth vlak nadat hij is opgestegen. De vrienden van Karen vrezen dat ze van pure ellende zal sterven. Het faillissement van de plantage, haar slopende ziekte, de verbreking van de relatie, de zelfmoordpoging en Denys' dood; het lijkt allemaal teveel. Maar met een enorme wilskracht organiseert ze dat een graf wordt gegraven in de Ngongheuvels. Op een plek waar ze vaak samen hebben gepicknickt en waarvandaan je op een heldere dag tegelijk Mount Kenya en Mount Kilimanjaro kan zien liggen.

Reeds de volgende dag is de begrafenis in de heuvels. Het is mistig en het kost veel moeite de kist vanaf de zandweg naar het graf te dragen. De dertig tot veertig vrienden bij het graf zingen psalm 121. Bror is niet aanwezig. Hij schrijft later dat hij onmiddellijk uit Tanganyika naar Nairobi had willen vliegen om zijn hulp aan te bieden. 'Maar als je geen geld hebt, ben je zo hulpeloos.'

Karen Blixen wordt in de kolonie als de weduwe van Denys beschouwd. Een van zijn toenmalige maîtresses, de in 1986 overleden vliegenierster Beryl Markman, heeft een paar jaar geleden gezegd dat Denys' dood het voor Karen Blixen makkelijker heeft gemaakt haar plantage te verlaten en terug

te keren naar Denemarken. ‘Ze kon Denys nu voor zichzelf opeisen, hetgeen niet mogelijk was geweest indien hij in Kenia was blijven leven.’

Een paar maanden na zijn dood zijn de kisten gepakt, de huisdieren verkocht of weggegeven en haar bedienden heengezonden. Op het station van Nairobi neemt een klein gezelschap afscheid van Karen Blixen. Lord en Lady Delamere zijn er, maar ook Denys' persoonlijke bediende Bilea. Farah vergezelt haar tot Mombassa.

7 Met in de hoofdrollen Meryl Streep en Robert Redford

De verfilming van *Out of Africa* is in Kenia niet onopgemerkt voorbij gegaan. Nadat regisseur Sydney Pollack (van *The Way We Were*, *The Electric Horseman*, *Absence of Malice* en *Tootsie*) 14 januari 1985 met de opnamen was begonnen, liepen er door de Keniase hoofdstad Nairobi opeens jongens met - voor Kenia - uiterst moderne kapsels. Van achteren en opzij waren ze kort geknipt maar van voren was het haar lang gelaten.

Deze jongens en mannen, waaronder de plaatselijke dealer van Mercedes Benz, een Amerikaanse missionaris en een zojuist in Kenia gearriveerde Franse toerist, speelden voor vijfenzeventig gulden per dag een figurantenrolletje in *Out of Africa*. Ze waren geknipt volgens de haardracht die na de Eerste Wereldoorlog in zwang was. Op de terrassen van het Norfolk Hotel en het New Stanley Hotel, de twee voornaamste *hangouts*, vertelden ze je trots over de scène met Meryl Streep die ze net achter de rug hadden. En op straat kwam je Robert Redford tegen.

Sydney Pollack, die pas in 1983 voor de eerste keer Afrika bezocht, heeft voor zijn film eenentwintighonderd figuranten aangenomen met Europese gelaatstrekken en zeventuizendtweehonderdvijftig Afrikaanse en Aziatische hulpacteurs. De regeringsgezinde krant *The Kenya Times* beschuldigde Pollack van racisme omdat hij blanken meer betaalde dan zwarten, die maar vijfenveertig gulden voor een lange opnamedag kregen. De producent verklaarde dat de blanken een hoger loon kregen omdat ze schaarser waren. 'In Europa zouden zwarte figuranten op hun beurt beter betaald worden.'

In een hoofdartikel eiste *The Kenya Times* van de regering dat geen buitenlandse filmmaatschappijen meer toegelaten

zouden worden. ‘Ze komen ons op eigen bodem beledigen, enkel en alleen omdat een racistische auteur jaren geleden een racistisch boek heeft geschreven.’ Het dagblad, dat de broek als belangrijkste verworvenheid van de jarenlange Britse overheersing beschouwt, onthulde bovendien dat zwarte figuranten gedwongen werden naakt voor de camera rond te banjeren. De filmmaatschappij, Universal Pictures, ontkende de aantijging.

Als de beschuldiging klopt, dan zijn de beelden van naakte ‘wilden’ in ieder geval aan de montagetafel gesneuveld. Het enige naakt in *Out of Africa* wordt door een paar topless dames gepresenteerd. Bij een strikte navolging van het boek zou een scène met geheel blote zwarten overigens passend zijn geweest. Karen Blixen heeft met veel smaak en oog voor detail iedere naakte Masaikrijger beschreven die aan haar deur verscheen. ‘Daar stond hij dan, een Masai van top tot teen.’ En: ‘Afgezien van hun wapens en hun luisterrijke hoofdtooi waren ze naakt.’

Karen Blixen was een verklaard tegenstander van de maatregel die voorschreef dat de inheemsen broeken aan moesten trekken. Ze vond dat niet passen bij hun stijl. ‘Net zo raar als een giraffe met een harnas aan.’ Ze vertelt met veel ironie hoe haar vriend Berkely Cole na de Eerste Wereldoorlog medailles moest uitreiken aan Masai die dienst hadden gedaan als verkenner. Zelf hadden ze als beloning liever een koe gekregen, maar daar kon de regering in Londen niet aan beginnen. Stilletjes namen ze met uitgestrekte hand de penning in ontvangst. ‘Een medaille is niet zo geschikt als cadeau voor een naakte man omdat hij geen plekje heeft om het ding te bevestigen,’ merkt Karen Blixen met veel plezier op.

Door toedoen van de Britten en de missionarissen rust in Kenia een taboe op naaktloperij. Zelfs de kleinste jongetjes aan de kust dragen broekjes. Als ze gaan zwemmen, trekken ze die uit, maar dan blijkt er altijd weer een nog kleiner broekje onder te zitten. Alleen bij de Masai zie je af en toe wat schemeren als de wind de rode omslagdoek opwaait.

In het parlement van Kenia ontstond in 1985 nog een groot

rumoer omdat een Kamerlid uit Mombassa tijdens een bijeenkomst zijn pantalon had laten zakken om het publiek zijn onderbroek te laten zien. Hij had zich laten provoceren door een lokale bestuurder die had beweerd dat parlementariërs vuil ondergoed aan hun lijf hebben.

Pollack had zijn eigen problemen met de zwarte figuranten. Hij moest ze valse oren laten aanplakken omdat de verschillende stammen in Kenia niet alleen de broek hebben aangetrokken sinds Karen Blixen het land heeft verlaten, maar als onderdeel van het beschavingsproces ook hun oorlelletjes niet meer uittrekken. Pollack liet de namaakoren voor vijfenveertig gulden in Engeland vervaardigen. De zwarte figuranten konden nu extra klagen: 'De blanken verdienen veel meer en hoeven niet eens iets aan hun oren te plakken.'

Er waren natuurlijk de gebruikelijke problemen als regen op de verkeerde momenten, koffieplanten die weigeren te bloesemen (daar had Karen Blixen ook al last van gehad) en ziekteverzuim door malaria en een hardnekkige diarree. De wilde beesten baarden Pollack echter de meeste zorgen. In interviews heeft hij geklaagd dat hij met de Keniase leeuwen niets kon beginnen omdat die beschermd worden door allerlei wetten die over hun gezondheid waken, zoals in Nederland Danny de Munck niet constant voor de televisiecamera gesleept mocht worden.

De ware reden dat Pollack acteerleeuwen uit de Verenigde Staten liet overkomen is natuurlijk dat de autochtone leeuwen niet op commando doodvallen. Vandaar dat Pollack acht leeuwen bij Hubert Wells' Animal Actors in Californië bestelde. De filmleeuwen van Wells hebben hun tanden nog nooit in levend vlees gezet en zouden volgens Wells binnen een week zijn omgekomen als ze in de Keniase wildernis waren verdwaald.

De planterswoning van Karen Blixen was voor de film onbruikbaar. Vlak ernaast is in de jaren zestig een school gebouwd, waar sinds 1963 meisjes worden opgeleid tot ver-

pleegster. Pollack week daarom uit naar de nabij gelegen Ngong Dairy. Het zicht op de Ngongheuvelds is daar vandaan vrijwel identiek aan het panorama dat Karen Blixen vanaf haar woning had. Op een terrein vlak in de buurt, in Langata, werd het Nairobi van de jaren twintig nagebouwd. Ook de Muthaiga Club, die nog steeds overeind staat in de luxe buitenwijk met dezelfde naam, liet Pollack herbouwen.

Van een koffieplantage die zojuist aan een projectontwikkelaar was verkocht, werden in de bloedhitte van november en december 1984 zeventienhonderdtwintig koffiestruiken overgeplant naar een braakliggend terrein. Daar werd ook een kopie van de koffiefabriek neergezet. De enige rekwisieten in de film die ooit door Karen Blixen zelf zijn aangeraakt, waren de meubels in de slaapkamer, die door Pollacks medewerkers in een huis aan het Naivashameer waren gevonden.

Nadat alle films waren volgeschoten is door medeproducent Terry Clegg geklaagd dat de regering in Nairobi zo weinig medewerking heeft verleend aan de filmploeg. In een brief aan *The Standard*, het oudste dagblad in Kenia, schrijft hij het oerstom te vinden dat de autoriteiten vijftienzeventigduizend gulden lieten betalen voor de werkvergunningen van de circa honderd personen tellende filmploeg, waaronder Redford, Streep en Pollack zelf.

Ook weigerde de regering de speciale filmkamer te registreren en pas na drie maanden kreeg de filmkaravaan toestemming ook 's avonds en 's nachts te reizen. 'Voor ons volgende project zullen we niet automatisch naar Kenia terugkeren hoewel ook die film in Afrika speelt. Waarschijnlijk zullen we voor Zimbabwe kiezen omdat we daar een veel betere behandeling krijgen,' dreigde Clegg in zijn brief aan de krant.

Sommige landen in de Derde Wereld beginnen te beseffen dat veel geld kan worden verdiend als ze opnamen toestaan voor grote Hollywoodfilms. India kreeg bijvoorbeeld een stroom toeristen te verwerken nadat films als *Gandhi* en *A Passage to India* in het Westen miljoenen bezoekers hadden

getrokken. Afrikaanse landen als Zimbabwe en Ivoorkust doen in tegenstelling tot Kenia veel moeite filmmaatschappijen met premies en belastingvoordelen te lokken. Het motto daarbij is dat de kosten voor de baten uit gaan. De regeringen mikken niet alleen op de harde valuta van de toeristen, ze hopen ook dat de filmploegen voor een forse dollarinjectie zullen zorgen. De makers van *Out of Africa* gaven in Kenia bijna vierentwintig miljoen gulden uit. In hetzelfde jaar ontving Kenia van Nederland voor tweeënzeventig miljoen gulden aan ontwikkelingshulp.

De Ivoorkust blijkt trouwens geen paradijs onder de openluchtstudio's te zijn, merkte een filmploeg die naar dat land was getrokken om een documentaire te filmen over heilige maskers. Nadat de medicijnman een masker had ingewijd door er een kip boven te slachten, riep de regisseur: 'Stoppen, deze scène moet overnieuw.' 'Geen sprake van,' gromde de dorpsoudste. 'We kunnen dat geen twee keer doen, dat stemt niet overeen met onze tradities.' Waarna de regisseur hem uitlegde dat in de film maar één geofferde kip te zien zou zijn. De man liet zich echter niet door de magie van de montagekamer vermurwen. 'Op deze manier hebben we morgen veel te veel vlees.'

De Keniase regering had een goede reden zich enigszins terughoudend op te stellen toen het *Out of Africa*-tezm van Universal Pictures arriveerde. De ervaringen met eerdere filmploegen waren namelijk ronduit vervelend geweest. Zo bewaart Kenia slechte herinneringen aan de opnamen voor Sheena, *the Queen of the Jungle* waardoor het natuurgebied Aberdare ernstig vervuild raakte. Het onuitstaanbare gedrag van de filmmakers vond zijn climax tijdens een afscheidsfeestje in Nairobi. De racistische praat die toen gebezigd is, is nog steeds berucht, zo blijkt uit een artikel in *The Standard* van Zelda Kadogo.

Half december 1985 was de première van *Out of Africa* in de Verenigde Staten. De film kreeg lovende kritieken. 'Een schitterende reis met een eerste klas kaartje,' schreef David Ansen in *Newsweek*. Maar Paul Attanasio van *The Washington*

Post vond dat de film teveel inspeelde op de fantasie van de yuppie. Volgens Vincent Canby van *The New York Times* kon de hele film zo in de *National Geographic*.

In Nederland was de film vanaf 20 februari 1986 in de bioscopen te zien. Filmcriticus Peter van Bueren van *de Volkskrant* schreef dat in *Out of Africa* een echte kern ontbreekt. Hij meent dat ‘een grote Hollywoodproducent als de inmiddels overleden Darryl F. Zanuck de meeslepende romantiek de aandikking had gegeven die eigenlijk nodig was om *Out of Africa* de emotionele kracht van echte klassiekers als *Gejaagd door de wind* te geven’.

Maar Meryl Streep heeft volgens Van Bueren de film gered. ‘Dankzij Streep heeft de film enkele prachtige scènes, die *Out of Africa* ondanks de wezenlijke missers tot een zeer onderhoudend en toch wel opmerkelijk spektakel maken.’ Binnen een half jaar had de film in Nederland meer dan een miljoen bezoekers getrokken.

Reeds snel volgde een videoclip (*The music of Goodbye*) met beelden uit de film en een duet van Al Jarreau en Melissa Manchester: ‘Perhaps the way I hold you, makes you afraid I hold you, makes you afraid to love me.’ Dit thema is de meeste filmbezoekers mogelijk het langste bij gebleven. Jane Kramer schreef in *The New York Review of Books*: ‘Misschien zat Sydney Pollack er in zijn film niet zo ver naast. Isak Dinesen wilde met Denys Finch Hatton trouwen en Denys Finch Hatton wilde niet met Isak Dinesen trouwen, en de rest van haar levensverhaal, of, beter, de rest van de industrie die Isak Dinesen is geworden, is een exotische exercitie waar Dinesen zelf een ster in was.’

In Kenia zelf heeft de film maar kort gedraaid, de meeste inwoners van het land hadden geen geld voor een kaartje. Op 31 januari 1986 was de ‘internationale première’ in de vijftienhonderdvierentwintig plaatsen tellende 20th Century Cinema in Nairobi. Uit het hele land arriveerden blanke Kenianen, gekleed in de mode van de jaren dertig, met antieke auto's voor de hoofdingang van de bioscoop. ‘Happy days are here again.’ Velen onder hen hadden zelf een rolletje in de

film gespeeld en kwamen nu kijken of ze er niet waren uitgeknipt.

In het programmaboekje voor deze feestelijke avond wijst de Keniase vice-president Mwai Kibaki er met nadruk op dat de film over het Kenia van zestig jaar geleden gaat en dat *Out of Africa* in dat historisch perspectief moet worden gezien. Ondanks deze aanbeveling van Mwai Kibaki ('Guests are asked to remain in their seats until the Vice-President has left the theatre.') ontmoette de film bij de zwarte intellectuelen veel kritiek. 'Een koloniale obsessie,' commentarieerde Margareta Swigert in *Trend*. Andere Keniase critici schreven dat *Out of Africa* de koloniale tijd romantiseert. 'De Afrikaan wordt op zijn best afgebeeld als een exotisch stuk decor.'

In april 1986, nadat de film zeven Oscars had gewonnen, zei de Keniase president Daniël arab Moi tijdens een lunch met de pers dat zijn volk niet herinnerd wilde worden aan het koloniale verleden. 'De filmmakers moeten onthouden dat we een trots volk zijn met een rijke culturele erfenis. Het is niet de wens van de Kenianen om voortdurend herinnerd te worden aan de vernedering die ze moesten ondergaan tijdens de koloniale overheersing.' Engelser kon hij het niet zeggen: 'We are not amused.'

8 Een lied van Afrika

In de nazomer van 1931 keert Karen Blixen terug naar Denemarken. Ze is lichamelijk, financieel en geestelijk volledig geruïneerd. Op 46-jarige leeftijd trekt ze in bij haar moeder. Ze voelt zich een adolescent van middelbare leeftijd. De 75-jarige Ingeborg Dinesen behandelt haar als een vijftienjarige en spreekt Karen bestraffend toe als ze de deur achter zich laat openstaan. 'Je bent niet in de kerk geboren.' In Afrika deden de huisjongens de deur achter haar dicht.

Vanaf de plantage had ze enthousiast aan haar zusjes geschreven over de automobiel, die een vrouw onafhankelijk maakt van een man. 'Ieder jaar brengt vele kleine voordelen. Auto's bijvoorbeeld, die we even goed kunnen besturen als mannen.' Maar de chauffeur van de familie, Alfred Pedersen, die vóór haar vertrek naar Afrika dienst deed als koetsier, weigert haar achter het stuur van de automobiel.

'Ik zag geen toekomst voor me. En ik had geen geld, mijn bruidsschat was als het ware met de plantage verdwenen,' zei ze over deze periode in een toespraak. In Afrika had ze een leven en een liefde verloren. De kisten die ze had meegenomen met onder meer de boeken van Denys Finch Hatton, blijven dertien jaar lang dicht. Alleen een kamerscherm en de verhalen die ze in Afrika heeft geschreven neemt ze uit de kisten weg voordat ze op zolder worden opgeborgen.

Na haar vertrek uit de Afrikaanse hooglanden was haar leven in feite afgelopen, vond ze zelf. Ze was ook bang de familieleden onder ogen te komen die veel geld in de plantage hadden geïnvesteerd en daar niets van hadden teruggezien. Maar nog meer vreesde ze het bedompte leven van een ongetrouwde dame op leeftijd. 'Ik ga nog liever dood,' schrijft ze aan haar broer.

Haar moeder, die stiekem een brief van Karen Blixen aan

haar broer Thomas Dinesen had gelezen en zo haar desperate gevoelens ontdekt, ontruimde voor haar de studeerkamer die eerder door Karens vader was gebruikt. Ingeborg Dinesen weert de bezoekers aan Rungstedlund om de verloren dochter zo veel mogelijk rust te gunnen. Langzaam, heel langzaam overleeft Karen Blixen de eerste zes maanden in Denemarken door de verhalen te ordenen en te herschrijven die ze in Afrika heeft gecomponeerd.

Haar eerste verhalenbundel *Seven Gothic Tales* (in het Nederlands vertaald onder de titel *Zeven grillige verhalen*) verschijnt in 1934 in de Verenigde Staten nadat tot haar grote woede en teleurstelling verschillende uitgevers het manuscript hadden geweigerd. Ze had de verhalen in het Engels geschreven omdat ze die taal ook had gebruikt toen ze de verhalen vertelde aan Denys Finch Hatton en haar andere Engelstalige vrienden. Bijna achttien jaar was Engels haar eerste taal geweest, hoewel ze zelf vond dat ze door het contact met de inheemsen een onverstaanbaar brabbeltaaltje sprak.

De verhalenbundel is onmiddellijk een succes bij de critici en het publiek. Een Amerikaanse boekenclub, de Book-of-the-Month-Club, selecteert het werk als keuzeboek voor de maand februari en laat vijftigduizend exemplaren drukken. Karen Blixen denkt ten onrechte dat literaire motieven de doorslag geven bij het vaststellen van de keuze die de commerciële boekenclub iedere maand maakt en is zeer verguld met de eer.

In totaal hebben de smaakmakers van de Book-of-the-Month-Club vijfhoeken van Karen Blixen geselecteerd als boek-van-de-maand. Haar verhalenbundel *Last Tales* uit 1957 (een Nederlandse vertaling volgde in 1965 onder de titel *Laatste verhalen* en in 1986 als *Nachtelijk gesprek in Kopenhagen*) schokte de jury te zeer om het bij de clubleden te kunnen aanbevelen.

Met name het *Derde verhaal van de kardinaal* zorgde voor veel beroering bij boekenclub en uitgever. Karen Blixen laat daarin een schatrijke Schotse edelvrouw van enorme afmetingen de voet van het beeld van Petrus kussen in de Sint-

Pieter in Rome. Vlak daarvoor had ook een jonge man die naar zweet en paarden rook, de voet van Petrus gekust. Zo lang duurde zijn kus, dat het brons nog warm en vochtig van zijn speeksel was toen ook de edelvrouwe de voet van Petrus met haar lippen beroerde. Vier weken daarna ontdekte de vrouw een zweer op haar lip. Een dokter stelde snel de diagnose en noemde haar de naam van de geslachtsziekte.

Voor *Seven Gothic Tales*, waarvan de verhalen vooral gesitueerd zijn in de negentiende eeuw, gebruikt Karen Blixen niet haar eigen naam maar het pseudoniem van een man: Isak - de lachende - en haar meisjesnaam Dinesen. Zowel de schuilnaam als de datering gaven haar de mogelijkheid 'vrijer te schrijven' zoals ze later in een interview zou toelichten. Ze verwijst naar haar vader die om dezelfde reden het pseudoniem Boganis ('hazelnoot') koos, de bijnaam die de Indianen hem hadden gegeven.

Haar Amerikaanse uitgever Robert Haas moet binnen een maand na de publikatie van *Seven Gothic Tales* de ware identiteit van Isak Dinesen al prijsgeven. Toch duurt het nog tot september 1935 voordat de Deense vertaling van haar verhalenbundel verschijnt: *Syv fantastiske fortælinger*. Karen Blixen is ontevreden met de pogingen van de Deense vertalers, en herschrijft het boek zelf in het Deens. 'Ik spreek Deens net zo goed als Engels - als u me toestaat - net zo goed als iedere Deense schrijver.'

Het boek ontmoet in haar eigen land veel kritiek. 'Er komen geen normale mensen in voor,' schrijft Frederick Schyberg in het Deense dagblad *Berlingske Tidende*. Net als in Nederland bestaat in die jaren in Denemarken veel belangstelling voor sociale en politieke onderwerpen. Het fascisme in Italië, de economische crisis, de massawerkloosheid en de Spaanse revolutie en burgeroorlog. Van schrijvers wordt verwacht dat ze in hun boeken direct of indirect deze onderwerpen behandelen. De negentiende-eeuwse verhalen van Karen Blixen vallen verkeerd, waarbij het ook nogal vreemd wordt gevonden dat deze dame eerst het Amerikaanse publiek heeft bediend.

Na het verschijnen van de verhalenbundel keert haar depressie terug. ‘Zelfs de meest glorieuze victorie brengt niet altijd gelukzaligheid,’ becommentarieert haar broer Thomas Dinesen haar situatie op dat moment. Zoals de Nederlandse dichter Jacob Israël de Haan in Jeruzalem naar Amsterdam hunkerde en in Amsterdam naar Jeruzalem, zo voelt ook Karen Blixen zich gevangen tussen twee werelden. ‘Daar verlangde ik naar Denemarken, en hier heb ik heimwee naar Afrika,’ verzucht ze.

Thomas Dinesen suggereert zijn zuster over haar leven in Afrika te schrijven. Ze was al begonnen aan een verhaal over de Masai en hij vindt dat ze er maar een boek van moet maken. In 1935 begint ze te werken aan een lang verhaal ‘waarin alles echt is gebeurd’. Eerder was ze niet in staat geweest over haar ervaringen in Afrika te schrijven, maakt ze een journalist duidelijk. ‘Dat zou hetzelfde zijn geweest als over je kind schrijven op de dag dat het begraven is.’ Ze heeft afstand nodig. Niet voor niets spelen haar verhalen zich af in een andere eeuw.

Gedurende 1936 werkt ze vrijwel constant aan *Een lied van Afrika* op de uit Kenia meegenomen kleine zwarte Corona typemachine met dertig toetsen, die ze tot vlak voor haar dood zou gebruiken omdat ze nooit had kunnen wennen aan een nieuwe machine. Haar werk wordt onderbroken door de ziekte van haar moeder. Zelf moet ze twee keer in het ziekenhuis worden opgenomen en ze vreest door deze onderbrekingen de inleverdatum niet te halen. Ze laadt daarom Corona en manuscript in haar auto en vertrekt naar een verre uithoek van het land, het vissersplaatsje Skagen op Jutland. Daar werkt ze keihard verder. ‘Als man zou ik nooit op een schrijfster verliefd worden.’

In 1937 is ze klaar met schrijven en typen en in oktober 1937 verschijnt in Denemarken *Den afrikanske Farm*. Hoewel de Engelstalige versie eerder gereed was, komt die pas een maand later op de markt. Het boek krijgt in het Engels de titel *Out of Africa* mee, hoewel ze zelf de voorkeur gaf aan *Ex Africa*, naar het gedicht dat ze in 1925 publiceerde in het litte-

raire tijdschrift *Tilskueren*, dat van 1884 tot 1939 in Denemarken verscheen en dat ook haar eerste verhalen had afgedrukt.

Dit keer zijn ook de reacties in Denemarken enthousiast, al zal Karen Blixen haar hele leven beweren dat de lezers in de Verenigde Staten haar beter begrijpen dan haar eigen landgenoten. Ze wil na het succes van *Out of Africa* het liefst zo snel mogelijk naar Amerika om daar haar lezers te ontmoeten. Maar haar moeder wordt ernstig ziek en de begeerde trip gaat niet door.

Reeds in 1938 verschijnt een Nederlandse vertaling van Johan van der Woude: *Op een farm in Afrika*. In de *Haagsche Courant* van 1 november 1938 verschijnt een korte bespreking. De anonieme recensent is enthousiast over de schrijfster. ‘Zij geeft het leven weer in Afrika, gezien uit de oogen van een dappere farmersvrouw, die het gevaar nooit ontweek en menig avontuur beleefde, waarbij haar leven als inzet op het spel stond.’ En: ‘De natuurlijke stijl, de kracht en zuiverheid van het gevoel, stempelen dit werk tot één van buitengewone kwaliteit.’

In 1962 verzorgt Ruth Wolf een nieuwe Nederlandse vertaling, die ook een nieuwe titel krijgt: *Een lied van Afrika*. Karen Blixen zou met deze titel weinig gelukkig zijn geweest, gezien haar kritiek op de Zweedse titel van haar boek, die ongeveer hetzelfde luidt (de Afrikaanse pastorale) en die volgens haar ‘te gemaakt’ was.

De titel is gekozen uit het verhaal *Een gazelle*: ‘Als ik een lied van Afrika ken - zo peinsde ik - van de giraffe en van de Afrikaanse nieuwe maan, die achterover gekanteld is, van de ploegen in het veld en de bezwete gezichten van de koffieplukkers - kent Afrika dan ook het lied van mij?’ In 1985 volgt een tweede druk van *Een lied van Afrika*, in 1980 een derde, in 1985 een vierde en in 1986 een vijfde, een zesde, een zevende en een achtste.

Begin 1939 overlijdt haar moeder Ingeborg Dinesen op 82-jarige leeftijd, ze is dan vierenveertig jaar weduwe geweest. (In haar biografie laat Judith Thurman de moeder van Karen

Blixen ten onrechte op 85-jarige leeftijd doodgaan.) Karen Blixen heeft Rungstedlund nu geheel voor zich alleen. Hoewel haar broers Anders en Thomas ieder eenderde van Rungstedlund erven, hebben die al hun eigen landhuizen, respectievelijk Leerbaek op Jutland en het vlak bij Rungstedlund gelegen Folehave.

Karen Blixen raakt zeer aan Rungstedlund gehecht. Een paar jaar voor haar dood richt ze een stichting op om te voorkomen dat het landgoed van ruim zestien hectare hetzelfde lot moet ondergaan als de plantage in Kenia. Het lijkt haar een aardig idee als tussen alle bebouwing aan de Deense Rivièra, zoals de oostkust van Seeland wordt genoemd, een stukje bos overblijft ‘waar de vogels kunnen nestelen en de mensen ademen’. Haar huis zou dan gebruikt kunnen worden voor wetenschappelijke en culturele activiteiten.

Om haar plannen te kunnen uitvoeren houdt ze in 1958, een jaar waarin ze ook Amsterdam weer bezoekt, een radiotoespraak waarin ze de luisteraars de geschiedenis vertelt van de uit 1521 daterende hereboerderij Rungstedlund. Ze roept iedere luisteraar op één kroon te sturen zodat het vogelreservaat ook onderhouden kan worden als de stichting vijftig jaar na haar dood niet langer kan profiteren van haar royalty's. ‘Ik weet dat ik bijzonder succesvol ben geweest als auteur, maar schrijvers verdienen veel minder dan de lezers altijd denken.’ Meer dan tachtigduizend luisteraars sturen geld.

Ze krijgt te horen dat het ondemocratisch is een stuk land braak te laten liggen dat groot genoeg is om driehonderd rijtjeshuizen op neer te zetten. De barones heeft haar antwoord echter klaar: ‘Ik denk dat de Deense “democratie” vaak mensen beschermt die het niet nodig hebben en de behoeftigen juist in de kou laat staan. Ik denk dat de democratie automobilisten meer beschermt dan fietsers.’

Toen ze nog op Rungstedlund woonde, waren het bos en de tuinen reeds voor het publiek opengesteld. Tussen de tuin en de straat die haar landgoed van de Sont scheidt, heeft ze nooit een hek willen plaatsen. Slechts een keer overwoog ze een bordje ‘verboden toegang’ op te hangen. Jongens hadden

namelijk alle slakken die ze in het park vinden konden op een bankje gelegd, zodat het één grote rottende slijmhoop was geworden. Maar ze beschouwde dit gedrag als de uitzondering die de regel bevestigde.

Rungstedlund, gelegen aan *Strandvej* nummer 111 (tussen de *Blixenvej* en de *Rungstedvej*), is nog steeds een vogelreservaat dat eenvoudig te bereiken is voor de inwoners van Kopenhagen die er een treinreis van een half uur en een wandeling van een kwartier voor over hebben. De rust die Karen Blixen hier moet hebben gekend is echter verdwenen. Vanaf het grote witte huis is er nog steeds het uitzicht op de Sont en - in de verte - Zweden, maar een grote jachthaven bederft het panorama.

Op een zondagmiddag in juli 1986 telt het park maar een paar bezoekers, waarvan een enkeling slechts komt om een veldboekje op haar graf te leggen. Er loopt een pad naartoe dat langzaam stijgt. Aan de bomen hangen houten vogelhuisjes en hier en daar staat een bank, genoemd naar een vogelsoort. Bijna aan de top van de heuvel ligt op een klein plateau haar graf aan de voet van een stoere, grote beuk. Op de platte steen, een meter breed en twee meter lang, staat alleen haar naam: Karen Blixen. Finecke, het tweede deel van haar achternaam, ontbreekt. In het weiland aan de rand van het bos kijken drie koeien naar de bezoekers. Het is vreemd dat je nergens haar enige erfgenamen, de vogels, ziet.

Op de heuveltop, nog geen dertig meter van haar graf, staat een eenvoudig stenen kruis met de naam van de Deense dichter Johannes Ewald die leefde van 1743 tot 1781. De heuvel is naar hem genoemd: *Ewaldshøj*. Ewald heeft drie jaar op Rungstedlund gewoond toen het nog een herberg was met aanpalende boerderij-voor-eigen-gebruik. Hij werkte in de ruimte die Wilhelm Dinesen later als studeerkamer zou kiezen en die ook door Karen Blixen voor haar literaire arbeid is gebruikt. Vanuit deze kamer aan de oostkant van het L-vormige huis keek ze uit over de Sont.

De dood van haar moeder in 1939 geeft haar niet alleen het

beheer over Rungstedlund, maar maakt haar opnieuw volwassen. Ze woont nog steeds thuis, maar is niet langer een inwonend kind. Bovendien zit ze door de inkomsten uit haar boeken goed in de slappe was en laat de ziekte haar even met rust. Ze maakt plannen om samen met haar voormalige bediende Farah voor het Amerikaanse tijdschrift *Saturday Evening Post* een bedevaart te ondernemen naar Mekka.

Ze krijgt geen reactie van het blad. Op 1 september vallen de nazi's Polen binnen. Twee dagen later stelt ze de hoofdredacteur van het Deense dagblad *Politiken* voor haar als journaliste aan het werk te zetten. Ze wil graag reizen en als 'reporter' hoopt ze landen binnen te komen die anders de grenzen voor haar gesloten zouden houden. Haar verslagen, meent ze, zouden voor de toekomstige generatie waarde kunnen hebben als *document humaine*.

Tot haar grote verbazing gaat hoofdredacteur Hasager akkoord. Hij stelt haar voor de hoofdsteden te bezoeken van de drie oorlogsmachten Duitsland, Frankrijk en Engeland. In elke stad mag ze een maand blijven om vier verhalen te schrijven die behalve in *Politiken* ook afgedrukt worden in een Zweeds en een Noors dagblad.

Met Berlijn beginnen, vindt ze, want een verslag schrijven uit de hoofdstad van 'het Derde Rijk' lijkt haar het moeilijkst. In de andere hoofdsteden is ze al eens geweest en ze heeft daar bovendien vrienden wonen.

De Duitsers ontvangen de barones in maart 1940 als een belangrijke gast. Ze mag logeren in Hotel Adlon en krijgt een auto tot haar beschikking. Een gids en een tolk vergezellen haar op de excursies door het land.

Haar verslag, geschreven tussen 2 en 9 april 1940 (ze had een ticket om op 10 april naar Londen te vliegen) heeft de krant nooit gehaald omdat de Duitsers 9 april Denemarken binnenvallen. Het essay, *Brieven uit een land in oorlog*, is echter zonder herschreven te zijn in 1948 gepubliceerd in het literaire tijdschrift *Heretica* van haar vriend Ole Wivel.

In de 'brieven' hanteert ze een vriendelijke babbeltoon waarin ze begrijpend schrijft over de behoefte van het Duit-

sers ('een ras met idealen') hun bloed rein te houden. En ook voor hun oorlog heeft de barones, dochter en kleindochter van een militair, wel begrip. 'Je hebt een soort relatie met andere mensen als je met ze vecht.' Ze brengt ook een bezoek aan de UFA filmstudio's ('Ik houd niet van foto's') en woont de opnamen bij van de zeer antisemitische Jüd Suß: 'Ik begreep dat het een soort propagandafilm moest worden.'

Ze krijgt de kans de beroemdheden van 'het Derde Rijk' te ontmoeten, maar slaat een uitnodiging van Hitler af. Niet zozeer om politieke redenen, want ze vindt het boeiend 'dat één enkele man, als een soort magneet die over stukjes ijzer gaat, een samenleving opnieuw kan vormen'. Hitler wil een gesigneerd exemplaar hebben van haar boeken en een dergelijke wens vindt ze van weinig smaak getuigen. Ze wendt een verkoudheid voor en zegt de afspraak af.

De 'brieven' zijn in hoge mate naïef. Het is vreemd dat de fijngevoelige barones haar waardering uit voor de nazikunst. In een inleiding bij de brieven in *Heretica* verontschuldigt ze zich voor haar weinig zakelijke stijl. 'Maar ik was dan ook geen journalist en ik had geen politiek inzicht en geen politieke flair.' Ook haar tweede excuus is gênant: 'De lezers moeten bedenken dat de brieven geschreven zijn voor de Bezetting. Denemarken was toen nog steeds neutraal.'

De publikatie van haar opportunistische reisverslag drie jaar na de oorlog leverde, voor zover bekend, geen protesten op. Tijdens de oorlog had ze joden in haar huis laten onderduiken. Ze woonde aan de Sont, de belangrijkste vluchtroute naar Zweden en twee vrienden van haar in het verzet beschikten over de sleutels van haar keukendeur. 'Er waren joden in de keuken en moffen in de tuin,' vertelde ze een vriendin nadien. Na de Bezetting wordt ze gevraagd een dichtregel te leveren voor een verzetsmonument.

Tijdens de oorlog werkt Karen Blixen aan *Winter's Tales* (in het Nederlands vertaald door H.J. Scheepmaker en in 1961 bij uitgeverij Contact verschenen onder de titel *Wintervertellingen*). Via de Britse ambassade in het neutraal gebleven Zweden weet ze het manuscript bij haar uitgever Robert

Haas te bezorgen. Pas na de oorlog hoort ze welk succes de bundel heeft gehad. Er was zelfs een speciale editie van gemaakt op zeer dun papier zodat de soldaten het boekje mee naar het front konden nemen.

Ook schrijft ze een luchtige roman om geld te verdienen teneinde te voorkomen dat ze Rungstedlund moest verkopen (door de oorlog was haar bankrekening in het buitenland geblokkeerd). *Gengaeldesens veje* verschijnt in 1944 met als auteursnaam Pierre Andrézel, waarvan Karen Blixen jarenlang heeft ontkend dat het een nieuw pseudoniem van haar was. De Denen beschouwen het boek, in het Engels verschenen onder de titel *The Angelic Avengers*, als verzetsroman waarbij de twee maagden Denemarken voorstellen en de pastoor alias slavenkoopman Hitler.

9 Een eenzame vrouw zonder minnaar of erfgenaam

Na de oorlog stroomt het geld binnen, maar toch vreest Karen Blixen elk moment bankroet te kunnen gaan. Ze klaagt constant over de hoge belastingen op haar Amerikaanse royalty's, waarover zowel in de Verenigde Staten als in Denemarken belasting moet worden betaald. Het is vooral haar stijl van leven die handenvol geld kost. Ze heeft zes bedienden en houdt voor haar weinige vrienden uitgebreide diners waarbij ze uitgelezen wijnen schenkt. Door voor Amerikaanse tijdschriften zoals *Ladies' Home Journal* te schrijven probeert ze haar inkomsten te vermeerderen.

Ze houdt ervan haar gasten te provoceren en nodigt met opzet mensen uit die niet alleen heel anders van aard zijn maar er ook tegenovergestelde meningen op nahouden. Als die mensen haar nu maar als een idioot hadden behandeld, was er niets aan de hand geweest, maar slechts weinigen durven haar - net als Denys vroeger - op tijd te stoppen. Een ver familielid heeft eens gezegd dat ze altijd maar doordraafde omdat niemand haar tegenhield.

De dokter die Karen Blixen in Denemarken voor de syfilis heeft behandeld, schreef na haar dood dat de ziekte bij haar de ruggegraat had geruïneerd maar niet haar hersenen had aangetast, zoals vaak het geval is bij syfilis. Dit mag zo zijn, de meeste mensen die haar na de Tweede Wereldoorlog leren kennen, vinden de barones op z'n zachtst gezegd een beetje gaga. 'Egocentrisch en eigenlijk seniel,' omschrijft ze zichzelf in een briefje aan een Zweedse journalist. Tegenover een vriend bekennt ze dat ze uit drie mogelijkheden kon kiezen toen ze op middelbare leeftijd naar Denemarken terugkeerde: oma worden, een klooster leiden of in een heks veranderen. Ze liet er bij hem geen twijfel over bestaan dat ze voor de laatste optie had gekozen.

Ze is in de naoorlogse jaren vaak ziek en ondergaat twee zware operaties waarbij zenuwen worden doorgesneden en artsen een stukje van haar maag weghalen. Ook is ze eenzaam. Met haar persoonlijke vertelkunst houdt ze zich afzijdig van alle stromingen in de Deense literatuur. Daar komt verandering in als haar vriend Ole Wivel, een uitgever, haar in contact brengt met jonge schrijvers en kunstenaars die net in de twintig zijn, zoals Knud W. Jensen, die later het museum voor moderne kunst Louisiana sticht.

Met een van de jongemannen, de in 1908 geboren dichter Thorkild Bjørnvig, ontspint zich een bijzondere relatie. Karen Blixen beschouwt hem als protégé, een talent dat ze nog kan polijsten. De twee sluiten een hecht verbond, een pact, dat vier jaar duurt en waarover Bjørnvig in 1974 openhartig heeft geschreven in *Pagten, mit venskab med Karen Blixen*, dat onlangs in het Engels is vertaald.

Zijn boek begint met een beschrijving van hun eerste ontmoeting, die typerend is voor de 'heks' Karen Blixen. Ze had hem voor een diner uitgenodigd omdat een familielid - onder de indruk van zijn gedichten - hem wel eens wou ontmoeten. Tijdens het eten, als de barones even de kamer uit is, bekent het familielid zijn gedichten nog nooit te hebben gelezen. Het initiatief voor de ontmoeting had geheel bij de barones gelegen.

De relatie tussen de twee ontwikkelt zich zeer snel. De jonge dichter trekt zelfs bij haar in. Hij krijgt een eigen kamer op Rungstedlund. 'De duur van je verblijf is niet aan een grens gebonden,' meldt ze hem. Als ze niet bij elkaar zijn, lijken ze toch met elkaar in contact te staan. Als zij in Denemarken boos op hem met haar vuist op tafel slaat, stoot hij in Frankrijk zijn hoofd aan een tafelrand. De vrouw van Bjørnvig begint zich steeds meer zorgen over de relatie te maken. 'Karen Blixen had mijn vrouw zeker uit de weg geruimd als we in een andere eeuw of maatschappij hadden gewoond,' bekent hij nadien.

De liefde is platonisch, want hoewel Karen Blixen, inmiddels een zestiger, in de naoorlogse jaren nog steeds als een

schoonheid geldt, is ze wel een verweerde schoonheid. De relatie eindigt op dezelfde manier als haar relatie met Denys. Karen Blixen legt steeds meer beslag op Bjørnvig, ze is zelfs jaloers als hij op een wederzijdse kennis verliefd wordt.

De relatie is niet in een klap beëindigd. Hun aflopende verbond wordt nog bijna met bloed getekend, ze bedreigt hem met een revolver en dreigt zich van kant te maken of Denemarken voorgoed te verlaten als hij niet bij haar komt wonen op Rungstedlund. De breuk is definitief als zij hem helemaal komt opzoeken op een afgelegen plek in Denemarken waar hij weer hard aan het werk is na de energie- en creativiteitvretende scheidingsperikelen. Ze praten en maken een lange wandeling. Weer terug op Rungstedlund schrijft ze hem een enthousiaste brief dat alles weer goed is. Hij is minder gelukkig met de ontmoeting. Hij kan niet meer werken, z'n hervonden rust is door haar hartgrondig verstoord en hij is woedend. Als ze zijn brief met die boodschap ontvangt, stuurt ze hem een telegram: HEB JE BRIEF ONTVANGEN, VERBRAND DIE VAN MIJ.

Volgens Bjørnvig was Karen Blixen een eenzame vrouw zonder kinderen die verlangde naar een minnaar en een erfgenaam. De visie van Karen Blixen op de relatie blijkt uit haar verhaal *Echo's*. Daarin ontmoet een diva die haar stem kwijt is geraakt een jongen die de stem van haar jeugd bezit. 'Ze voelde haar eigen longen in zijn lichaam ademhalen, en voelde zijn tong in haar eigen mond.' Ze besluit Emanuele les te gaan geven. 'Ik heb mijn klauwen in hem geslagen, hij ontkomt me niet.' Hij is Pellegrina Leoni niet dankbaar. 'U bent een heks. U bent een vampier,' scheldt de jongen terwijl hij stenen naar haar gooit.

Toen Ernest Hemingway in 1954 een radio-interview gaf toen bekend was geworden dat hij de Nobelprijs voor de literatuur zou krijgen, merkte hij op dat de prijs net zo goed naar Karen Blixen had kunnen gaan. 'De vrouw van Blickie (zoals Bror in Kenia bekend stond) schrijft veel beter dan al die Zweden die de prijs reeds hebben gekregen,' legt hij zijn

opmerking voor de radio uit in een brief aan een vriend. ‘En Blickie is in de hel en hij zou het leuk hebben gevonden als ik goedkeurend over zijn vrouw zou spreken.’

Karen Blixen en Ernest Hemingway hebben elkaar nooit ontmoet en Hemingway ging er vanuit dat zij net als haar man, die hij kende van safari's, uit Zweden kwam. De Zweden waar Hemingway op doelde zijn: Lagerlöf (1909), Von Heidenstamm (1916), Karlfeldt (1931) en Lagerkvist (1951). Deense laureaten waren Gjellerup en Pontoppidan in 1917 en Jensen in 1944.

Vanaf 1954 ging ieder jaar het gerucht dat Karen Blixen de prijs zou krijgen. Zweedse journalisten staken de Sont over om haar in te fluisteren dat de jury haar deze keer toch echt had uitverkoren. Zelfs Nederlandse kranten publiceerden in 1955 haar portret met een toespeling op de Nobelprijs. Ieder jaar wachtten Karen Blixen en haar secretaresse op het telegram uit Stockholm, maar dat kwam nooit.

In Kenia is ze niet meer teruggeweest. Haar eerste poging faalde reeds. Ze wilde in het Masaireservaat een ziekenhuisje beginnen à la Albert Schweitzer. Toen ze de Nobelprijswinnaar hierover informatie vroeg, zei Schweitzer dat hij haar veel te zwak voor een dergelijke onderneming vond. Zijn oordeel kwam haar niet slecht uit, want na veel rekenen bleek het opzetten van een ziekenhuis wat te duur.

Veel later wilde het Amerikaanse tijdschrift *Life* haar de strijd om de onafhankelijkheid van Kenia laten verslaan. Voor haar kwam dit aanbod te laat. Ze vond zich veel te zwak voor journalistieke arbeid. Bijtijds zag ze in dat ze voor die opdracht noch de kracht noch de capaciteiten bezat. De reis ging, tot opluchting van Karen Blixens dokter, niet door. De onafhankelijkheid van Kenia wel, hoewel bij de plechtigheid in Nairobi, op 12 december 1963, de nieuwe vlag halverwege de mast bleef steken. ‘Je kan nog terug,’ grapte de hertog van Edinburgh tegen de nieuwe president Jomo Kenyatta.

Haar weigering terug te keren naar Afrika heeft ook te maken met haar angst dat ze een ander Afrika zou ontmoeten

dan ze in 1931 had achtergelaten. Reeds in *Een lied van Afrika* suggereert ze dat tijdens haar verblijf al zoveel is veranderd dat sommige verhalen in het boek slechts ‘historische betekenis’ kunnen hebben.

Bovendien waren de meeste vrienden die ze in de kolonie had, voor de Tweede Wereldoorlog al overleden of inmiddels ook teruggekeerd naar het moederland. Met haar bedienden had ze nog wel contact. ‘Ik wou dat ik je weer kon zien,’ schreef ze een paar maanden voor haar dood aan Kamante.

Bror woonde al lang niet meer in Brits Afrika. Hij was in 1928 weer getrouwd (met Cockie Birkbeck) en in 1935 weer gescheiden en daarna opnieuw getrouwd. Dit keer met Eva Lindström, die niet lang daarna bij een ongeluk om het leven kwam. Ook de kranten konden het liefdesleven van Bror niet meer goed bijhouden, zodat Cockie Birkbeck haar eigen overlijdensbericht in de krant las (‘Barones Cockie Blixen overleden’). Cockie maakte van de gelegenheid gebruik alle rekeningen terug te sturen naar de afzender met de vermelding ‘overleden’.

Voordat de Tweede Wereldoorlog uitbrak had Bror Afrika verlaten om voor een rijke Amerikaan als jachtopziener een landgoed op Long Island (VS) te beheren. Hij kon nog steeds goed schieten en wist bijna het plaatselijke record van tweeëndertighonderd dode fazanten op een dag te breken. Uiteindelijk keerde hij terug naar Zweden, waar hij in 1946 bij een auto-ongeluk om het leven kwam.

Niet naar Afrika dus, dat voor haar alleen maar een anti-climax kon betekenen. Wel ziet Karen Blixen op 73-jarige leeftijd eindelijk kans de lang gewenste reis naar de Noord-Amerika te maken. Tijdens haar drieëneenhalve maand durende tocht wordt ze vergezeld door Clara Svendsen, die bijna twintig jaar haar secretaresse en compagnon is geweest, de Deense Farah. Ze vergelijken zichzelf met Don Quichot en Sancho Panza.

Haar lezingen trekken in de Verenigde Staten veel publiek,

de toehoorders zijn onder de indruk dat ze haar verhalen, die ze weigert voor te lezen, bijna woordelijk kan navertellen. De meeste aandacht krijgt haar toespraak waarin ze de vijf motto's bespreekt die haar leven hebben bepaald. Het motto van haar jeugd luidde *Sicut aquila juvenescam*, als de adelaar zal ik opgroeien. Tot en met de oversteek naar Afrika was haar motto *Navigare necesse est vivere non necesse*, varen is nodig, leven is niet nodig, dat ook de stad Rotterdam als devies heeft gekozen.

Voor de periode op de plantage koos ze het motto van Denys Finch Hattons familie: *Je responderay, ik antwoord*. De tijd dat ze terugkwam in Denemarken en voorzichtig begon te schrijven, vat ze samen onder het motto *Pourquoi pas?* (waarom niet). Haar laatste motto heeft ze gevonden in een Engelse stad. Boven de eerste poort stond *Be Bold* (wees moedig). Boven de tweede poort stond ook *Be Bold*. Maar boven de derde stond *Be Not Too Bold*.

Op eigen verzoek maakt ze kennis met de 32-jarige Marilyn Monroe, die net de opnamen voor *Some Like It Hot* achter de rug heeft. Samen eten ze een lunchhapje bij de Amerikaanse schrijfster Carson McCullers. Na afloop van de maaltijd danst de Amerikaanse filmster met Karen Blixen op de marmeren tafel, enigszins verbaasd aangestaard door de echtgenoot van Marilyn Monroe, de Amerikaanse schrijver Arthur Miller, die zich later niets van het voorval kon herinneren. De eenenveertig jaar jongere Marilyn Monroe zal in hetzelfde jaar overlijden als Karen Blixen.

Karen Blixen vindt het heerlijk in Amerika en accepteert alle uitnodigingen. Volgens Clara Svendsen was het de gelukkigste tijd van haar laatste levensjaren. Ze ontmoet bekende schrijvers als Pearl Buck, Truman Capote en E.E. Cummings. Voor het eerst ziet ze ook haar uitgever Robert Haas. Ze koestert zich in alle aandacht en wordt bevestigd in haar mening dat de Amerikanen meer van haar houden dan de Denen. Ze weet van geen ophouden en houdt zich op de been met pepmiddelen, zo ontdekken artsen als ze geheel uitgeput moet worden opgenomen in een ziekenhuis. Op haar vieren-

zeventigste verjaardag dwingt Clara Svendsen haar terug te keren naar Denemarken.

Sinds haar Amerikaanse reis beweegt ze zich als een invalide. Ze lijdt vaak pijn en kan nauwelijks aan haar schrijfbureau zitten. De verhalen voor de bundel *Schaduwten op het gras* dicteert ze op de vloer liggend aan Clara Svendsen. Om haar laatste levensjaren nog een beetje draaglijk te maken, besluit ze eindelijk Rungstedlund te laten opknappen. In het huis ontbreekt centrale verwarming en warm stromend water. De dienstbodes, die het zelden lang bij zo'n 'moeilijke tante' uithouden, moeten emmers met kokend water alle trappen opdragen voordat de barones haar bad kan nemen.

Tijdens de renovatie van het eeuwenoude pand logeren Karen Blixen en Clara Svendsen in hotels. De zomer brengen ze echter door in het piepkleine huisje van Clara in het vissersdorpje Dragor ten zuiden van Kopenhagen. Het is 1960, het Internationaal Jaar van de Vluchtelingen. Om het plaatselijke comité helpen houdt ze een toespraakje en vertelt een van haar verhalen. Ze is al maanden niet thuis geweest en voelt zich zelf een vluchteling. Ze beschrijft deze gevoelens in een persoonlijke brief die een krant echter onderschept en publiceert. Nog diezelfde nacht verzamelt zich een verontwaardigde menigte voor het huisje van Clara. 'Karen Blixen, Karen Blixen. Ga terug naar Rungstedlund,' scandeert het boze publiek.

In de nazomer, ze woont dan nog steeds in Dragor, verslechtert haar gezondheid snel. In plaats van terug te kunnen keren naar het gemoderniseerde Rungstedlund moet ze naar het ziekenhuis. Ze verwacht er te sterven, maar na drie maanden mag ze naar huis toe. Na een jaar te hebben rondgezworven, ligt ze eindelijk weer in haar eigen bed.

Haar laatste twee boeken verkopen nog steeds goed en ze krijgt bericht dat de boekenclub ook *Schaduwten op het gras* als boek-van-de-maand zal promoten. Ze voelt zich zonder financiële zorgen. Ze kan eindelijk leven zonder op geld te moeten letten. 'Regardless of expense,' luidt haar favoriete

Engelse uitdrukking. Bij een bekende Deense couturier bestelt ze nieuwe kleren. En ze maakt plannen voor een lentereisje naar Parijs.

Het tripje gaat in 1961 inderdaad door en zal haar laatste reis worden. De Franse televisie interviewt de schrijfster en haar Franse uitgever neemt haar op sleeptouw door de stad. Het is al zomer als ze weer terug is in Denemarken. Ze krijgt veel bezoek. Aldous Huxley, die ze eens in Londen heeft ontmoet, arriveert met Timothy Leary. De twee mannen bespreken met haar uitvoerig de effecten van verschillende soorten drugs. In Kenia had ze samen met Denys Finch Hatton opium gerookt en geëxperimenteerd met de plaatselijke drugs miraa en bhang. Ze weigert echter de peyote die Leary haar aanbiedt. 'Ik heb al genoeg fantasieën.'

De pijn in haar rug wordt steeds erger. Ze kan nauwelijks meer lopen en zelfs staan kost haar veel inspanning. Die winter blijft ze in Denemarken en plannen voor nieuwe vakantie-reisjes blijven uit. De lente en zomer van 1962 brengt ze door op de veranda aan de noordzijde van het huis, vanwaar ze naar het haventje kan kijken. Op deze veranda houdt ze audiëntie voor haar vrienden, familieleden en buitenlandse gasten.

Foto's uit die tijd, onder meer van Peter Beard en Cecil Beaton, tonen haar ingepakt in dikke truien. Ze ziet er uit als een fragiel vogeltje, uiterst kwetsbaar en mager. Je kan haar zo wegblazen, is de indruk. Ze heeft het gezicht van een uitgedroogd dood muisje. Haar ogen zijn nog steeds zwaar en zwart opgemaakt.

Eten doet ze nog maar nauwelijks meer, ze weegt nog geen tweeëndertig kilo. Broos en spichtig is ze. In het ziekenhuis krijgt ze bloedtransfusies om op krachten te blijven. 'U heeft alle symptomen van een gevangene uit een concentratiekamp,' hoort ze de dokter vertellen. 'Mijn benen zijn opgezwollen tot dikke palen,' oordeelt ze zelf.

Sinds de operaties in 1955 en 1956 is het heel moeilijk voor haar om te eten. In de Verenigde Staten is nog geprobeerd haar te voeden via een plastic slangetje. In Denemarken leeft

ze vooral van asperges, oesters en droge beschuitjes. En als het asperge-seizoen voorbij is, drinkt ze sap van groenten en vruchten.

De vijfde september 1962 speelt ze 's avonds met Clara een spelletje bezique. Daarna luistert ze naar Händels aria *Where'er you walk* die Denys Finch Hatton vaak voor haar heeft gezongen. Vervolgens klimt ze met veel moeite en met erg veel pijn naar haar slaapkamer.

De volgende morgen blijft ze in bed omdat ze zich nog steeds erg slaperig voelt. Clara waarschuwt Karens broer Thomas en zijn vrouw Jonna, die nog net op tijd arriveren om door Karen herkend te worden. Daarna valt ze in een coma.

Om vijf uur 's middags, 7 september, sterft ze. Ze heeft Denys ruim dertig jaar overleefd. De doodsoorzaak is volgens de dokter ondervoeding. 'Het is niet slecht om te sterven, het is goed,' had ze vier jaar eerder voor de radio gezegd. 'Ik beschouw doodgaan niet als een interruptie van het leven, maar als een afronding daarvan.'

Vier dagen later, 11 september, houden de naaste familieleden en vrienden een korte plechtigheid in de salon van Rungstedlund. Overeenkomstig haar wens zingt het gezelschap daar Schuberts *Frühlingsglaube*: 'Nun muss sich alles, alles wenden.'

Daarna wordt de kist naar buiten gedragen en op een geheel met groene takken bedekte platte wagen gezet. Twee mannen draperen de Deense vlag over de kist, waarna twee ploegpaarden de wagen naar Ewalds heuvel trekken in het noordwestelijke deel van het park. Daar zingen haar familieleden en vrienden de door haar uitgekozen psalm 121, die ook aan het graf van Denys is gezongen: 'Ik hef mijn ogen naar de bergen vanwaar m'n hulp komen zal.'